

T.C.
E G E Ü N İ V E R S İ T E S İ
S o s y a l B i l i m l e r E n s t i t ü s ü

**TÜRKİYE İŞGÜCÜ PİYASALARINDA CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNİ
BELİRLEYEN FAKTÖRLER: AMPİRİK BİR ANALİZ**

Yüksek Lisans Tezi

Gamze AYTUN

İktisat Anabilim Dalı

İZMİR

2022

T.C.
E G E Ü N İ V E R S İ T E S İ
S o s y a l B i l i m l e r E n s t i t ü s ü

TÜRKİYE İŞGÜCÜ PİYASALARINDA CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNİ
BELİRLEYEN FAKTÖRLER: AMPİRİK BİR ANALİZ

Yüksek Lisans Tezi

Gamze AYTUN

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Burcu TÜRKCAN

İktisat Anabilim Dalı
Bölgesel Kalkınma İktisadı Yüksek Lisans Programı

ETİK KURALLARA KURALLARA UYGUNLUK BEYANI

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum Türkiye İşgücü Piyasalarında Cinsiyet Eşitsizliğini Belirleyen Faktörler: Ampirik Bir Analiz adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırladığımı, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Gamze AYTUN

ÖNSÖZ

Cinsiyet eşitsizliği kavramı ülkelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyelerinin belirlenmesinde ele alınması gereken kritik konulardan biridir. Toplumun hemen her kesiminde karşımıza çıkan bu kavram işgücü piyasalarında da çeşitli yollarla görülmektedir.

Bu tez kapsamında iktisat biliminin kritik noktalarından biri olan işgücü piyasası ve ülkelerin kalkınmaları için göz ardı edilemeyecek bir kavram olan cinsiyet eşitsizliği kavramları üzerinde analiz gerçekleştirilmiştir. Tez konusu belirlenirken kadınların işgücü piyasasındaki yeri ve bunu etkileyen faktörlerin neler olduğunun saptanması hedeflenmiştir.

Çalışmada zaman serisi analiz yöntemi kullanılarak kadın işgücüne katılım oranını hangi faktörlerin etkilediği analiz edilerek ulaşılan sonuçlar yorumlanmış ve politika önerileri oluşturulmuştur.

Ağustos, 2022

Gamze AYTUN

İzmir

ÖZET

Sürdürülebilir kalkınma hedefleri kapsamında yer alan cinsiyet eşitliği kavramı toplumların sosyal ve ekonomik açıdan gelişmesi için kritik bir faktördür. Kadının ekonomideki yerinin tespiti ve analizi için ise incelenmesi gereken en temel yer hiç kuşkusuz işgücü piyasalarıdır. Geçmişten günümüze neredeyse tüm toplumlarda yerleşmiş olan ataerkil yapı ve dolayısıyla kadının toplumsal ve ekonomik hayattaki yerine yönelik genel algı, kadınların işgücü piyasalarına erkeklerin gerisinde bir varlık göstermelerine neden olmaktadır. Bu gerçeklikten hareketle bu çalışmanın amacı Türkiye işgücü piyasalarında cinsiyet eşitsizliği yaratan faktörlerin belirlenmesidir.

Çalışmanın birinci bölümünde sürdürülebilir kalkınma kavramının tarihçesi ve hedeflerine değinilmiştir. Bu hedeflerden biri olan cinsiyet eşitsizliği hedefi açıklanarak cinsiyet eşitsizliğini ölçmek için kullanılan endeksler açıklanmıştır. Ayrıca söz konusu endekslerin OECD üye ülkelerindeki değerleri incelenmiştir. Ardından işgücü piyasası kavramları açıklanarak kadının işgücüne katılımına engel olan kavramlar ele alınmıştır. Bu bağlamda birinci bölümde kadının işgücüne katılımını etkileyen faktörler açıklanmıştır ve bu faktörlerin Türkiye’deki durumu analiz edilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde dünyada ve Türkiye’de cinsiyet eşitsizliği ile ilgili yapılan ampirik çalışmalar incelenmiştir. Literatür taramasının sonunda ilgili çalışmalar tablo halinde verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Türkiye’de kadının işgücüne katılımını etkileyen faktörler 1991-2019 zaman aralığında elde edilen veri setleri ile zaman serisi analizi yapılmıştır. ARDL testi kullanılan bu çalışmada literatür ile hem aynı doğrultuda hem de farklı sonuçlar elde edilmiştir. Kadının işgücüne katılımına etki faktörlerinin belirlenmesinde ele alınan değişkenler sırasıyla; doğurganlık oranı, kişi başı gelirin büyüme oranı ve enflasyon oranı ve ticari açıklık endeksidir. Doğurganlık oranı kadının işgücüne katılım oranı üzerinde pozitif etkiye sahip iken, kişi başı gelirin büyüme oranı ve enflasyon oranı negatif etkiye sahiptir. Diğer bir değişken olan ticari açıklık endeksi anlamlı bir etki ifade etmemiştir.

Anahtar kelimeler: Cinsiyet eşitsizliği, İşgücü piyasaları, Sürdürülebilir kalkınma, Ampirik analiz

ABSTRACT

The concept of gender equality, which is included in the sustainable development goals, is a critical factor for the social and economic development of societies. For the determination and analysis of women's place in the economy, the most basic place to be examined is undoubtedly the labor market. The patriarchal structure, which has been settled in almost all societies from the past to the present, and therefore the general perception of women's place in social and economic life, causes women to show a presence in the labor market behind men. Based on this reality, the aim of this study is to determine the factors that create gender inequality in the Turkish labor market.

In the first part of the study, the history and goals of the concept of sustainable development are mentioned. The gender inequality target, which is one of these targets, was explained and the indices used to measure gender inequality were explained. In addition, the values of these indices in OECD member countries were examined. Then, the labor market concepts are explained and the concepts that prevent women from participating in the labor force are discussed. In this context, in the first part, the factors affecting women's participation in the labor force are explained and the situation of these factors in Turkey is analyzed. In the second part of the study, empirical studies on gender inequality in the world and in Turkey were examined. At the end of the literature review, the relevant studies are given in a table.

In the third part of the study, the factors affecting women's participation in the labor force in Turkey were analyzed with the data sets obtained between 1991 and 2019. In this study, in which ARDL test was used, both the same and different results were obtained with the literature. The variables discussed in determining the factors affecting women's participation in the labor force are; fertility rate, growth rate of per capita income and inflation rate, and trade openness index. While the fertility rate has a positive effect on the female labor force participation rate, the growth rate of per capita income and the inflation rate have a negative effect. Another variable, the trade openness index, did not show any significant impact.

Key Words: Gender inequality, Labor markets, Sustainable development, Empirical analysis.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET.	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.	iv
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
KISALTMALAR... ..	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA KAPSAMINDA CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ VE İŞGÜCÜ PİYASALARI

1.1.Sürdürülebilir Kalkınma.....	3
1.1.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Hedefi.....	4
1.1.1.1. Cinsiyet Eşitsizliği Kavramı.....	5
1.1.1.2. Cinsiyet Eşitliği Endeksleri.....	5
1.1.1.2.1. Toplumsal Cinsiyet Gelişme Endeksi.....	5
1.1.1.2.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi.....	6
1.1.1.2.3. Kadın, İş ve Hukuk Endeksi.....	6
1.2. İşgücü Piyasası Kavramları.....	12
1.2.1 İşgücü Piyasalarında Cinsiyet Eşitsizliği.....	13
1.2.1.1. Türkiye’de İşgücü Piyasalarında Cinsiyet Eşitsizliği.....	17
1.2.3. Kadın İşgücüne Katılımının Önündeki Engeller.....	17
1.2.3.1. Cam Tavan.....	17
1.2.3.2. Ücret Eşitsizliği.....	18
1.2.3.3. Mobbing.....	19

1.2.3.4. Yapısal Koşullar	20
1.2.4. Kadın İstihdamını Etkileyen Faktörler.....	20
1.2.4.1. Eğitim Düzeyi.....	21
1.2.4.2. Yaş.....	23
1.2.4.3. Medeni Durum.....	24
1.2.4.4. Hanehalkı Büyüklüğü.....	25

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Literatür Özeti	26
----------------------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AMPİRİK ANALİZ

3.1. Veri Seti.....	45
3.2. Yöntem.....	47
3.2.1. Zaman Serisi Analizi.....	47
3.2.2. En Küçük Kareler Yöntemi.....	47
3.2.3. Serilerin Durağanlığı.....	48
3.2.4. Zivot Andrews Birim Kök Testi	48
3.3. Ampirik Bulgular	49
3.3.1. Model	50
Sonuç ve Öneriler.....	54
Kaynaklar Dizini.....	57
Ekler.....	66
Teşekkür.....	88
Özgeçmiş.....	89

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: 2022 ve 2019 yılı OECD Ülkeleri Cinsiyet Eşitsizliğine Dair Endeks Değerleri.....	7
Tablo 2: OECD Ülkeleri Dünya’da Kadın İşgücü Göstergeleri 2021.....	13
Tablo 3: OECD Ülkeleri Sektörlere Göre Kadın İstihdamı 2019.....	15
Tablo 4: Literatür Özet Tablosu.....	38
Tablo 5: Veri Seti Kısaltma ve Tanımları.....	47
Tablo 6: ADF Test Sonuçları	50
Tablo 7: 1. Farkı Alınmış Serilerin	50
Tablo 8: Zivot Andrews Birim Kök Testi Sonuçları	51
Tablo 9: EKK Sonuçları, Otoregresif Model ve ARDL Modelleri Tahmin Sonuçları.....	52
Tablo 10: EKK Tahminleme Sonuçları.....	64
Tablo 11: Otoregresif Model Sonuçları.....	65
Tablo 12: ARDL Model 1 Gecikmeli Tahminleme Sonuçları.....	66
Tablo 13: ARDL Model 2 Gecikmeli Tahminleme Sonuçları.....	67
Tablo 14: ARDL Model 3 Gecikmeli Tahminleme Sonuçları	68
Tablo 15: KİKO Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model A).....	69
Tablo 16: KİKO Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model B).....	70

Tablo 17: KİKO Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model C).....	70
Tablo 18: EO Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model A).....	71
Tablo 19: EO Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model B).....	71
Tablo 20: EO Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model C).....	72
Tablo 21: KBGBO Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model A).....	72
Tablo 22: KBGBO Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model B).....	73
Tablo 23: KBGBO Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model C).....	73
Tablo 24: DO Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model A).....	74
Tablo 25: DO Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model B).....	74
Tablo 26: DO Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model C).....	75
Tablo 27: TA Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model A).....	75
Tablo 28: TA Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model B).....	76

Tablo 29: TA Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model C).....	76
Tablo 30: KİKO Değişkeni İçin Düzeyde ADF Tahminleme Sonuçları.....	77
Tablo 31: KİKO Değişkeni İçin 1. Derece Farkı Alınmış ADF Tahminleme Sonuçları.....	78
Tablo 32: DO Değişkeni İçin Düzeyde ADF Tahminleme Sonuçları.....	79
Tablo 33: EO Değişkeni İçin Düzeyde ADF Tahminleme Sonuçları.....	80
Tablo 34: KBGBO Değişkeni İçin Düzeyde ADF Tahminleme Sonuçları.....	81
Tablo 35: TA Değişkeni İçin Düzeyde ADF Tahminleme Sonuçları.....	82
Tablo 36: TA Değişkeni İçin 1. Derece Farkı Alınmış ADF Tahminleme Sonuçları.....	83
Tablo 37: Türkiye Kadın İşgücüne Katılım Oranı %.....	84
Tablo 38: Türkiye Doğum Oranı %.....	85
Tablo 39: Türkiye Enflasyon Oranı %.....	86
Tablo 40: Türkiye Ticari Açıklık Oranı %.....	87
Tablo 41: Türkiye Kişi başı Gelirin Büyüme Oranı %.....	88

ŞEKİLLER LİSTESİ

Grafik 1: Toplumsal Cinsiyet Gelişim Endeks Değerleri Türkiye (1995-2019).....	9
Grafik 2: Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeks Değerleri Türkiye (1995-2019).....	10
Grafik 3: Kadın. İş ve Hukuk Endeksi Türkiye (1995-2022).....	11
Grafik 4: (2008-2019) Türkiye Kadın Eğitim Düzeyi ve Kadın İşgücüne Katılım Oranı.....	21
Grafik 5: Türkiye Yaş Grubu ve Cinsiyete Dayalı İşgücüne Katılma Oranı (2020).....	22
Grafik 6: Medeni Duruma Göre İstihdam Oranı Türkiye (2021).....	23

KISALTMALAR

ADF: Arttırılmış Dickey Fuller Test

AIC: Akaike Information Criterion - Akaike Bilgi Kriteri

ARDL: Autoregressive Distributed Lag – Otoresgresif Dağıtılmış Gecikme

BM: Birleşmiş Milletler

DO: Doğum Oranı

EKK: En Küçük Kareler

EO: Enflasyon Oranı

İGE: İnsani Gelişmişlik Endeksi

KİKO: Kadının İşgücüne Katılım Oranı

OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development - İktisadi İş birliği ve Gelişme Teşkilatı

TA: Ticari Açıklık Oranı

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

UNDP: United Nations Development Programme – Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

UNEP: United Nations Environment Programme - Birleşmiş Milletler Çevre Programı

TCGE: Toplumsal Cinsiyet Gelişim Endeksi

TCEE: Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi

WBL: Women Bussines and Law – Kadın, İş ve Hukuk Endeksi

WDI: World Database Indicator – Dünya Veri Tabanı Göstergesi

GİRİŞ

Ülkelerin ekonomik kalkınmayı sağlayabilmeleri ve sürdürebilmeleri için gereken temel faktörlerden biri iş gücüdür. İşgücü arzı ve işgücü talebinin etkileşimde bulunduğu piyasa ise işgücü piyasasıdır. Söz konusu piyasada pozitif etkinin ve verimin sağlanması gereklidir. Verimin sağlanmasının temel koşullarından biri ise nüfusun etkin kullanılmasıdır. Nüfusun etkin kullanılmasını sağlamak için gerekli koşulların sağlanması ülkelerin gelişmesi için gereklidir. Ancak koşulların sağlanmasının önünde çeşitli engeller bulunmaktadır. Bu engellerden biri kadın erkek arasındaki ayrımcılıktır.

Tarih boyunca kadınlar çeşitli nedenlerden dolayı işgücüne dahil edilmemişlerdir. Kadınlara verilen annelik rolü, ev işleri ve ataerkil toplum yapısından kaynaklanan ayrımcılık günümüze kadar azalarak ilerlese de hala devam etmektedir.

Ülkelerin ekonomik kalkınması kadının işgücüne katılımını ilk aşamada azaltsa da ileri aşamalarda arttırmaktadır (Pampel and Tanaka, 1986: 615). Kadının işgücüne katılımı ülkelerin ekonomik ve sosyal refahında pozitif etkiye sahiptir (Algan ve Oktay, 2021: 222). Bu bağlamda ülkelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerini artırmak için ele alması gereken konuların başında da cinsiyet eşitsizliği kavramı gelmektedir. Cinsiyet eşitsizliği kavramı bireylerin maruz kaldıkları tutumlar, algılar ve eşit olmayan davranışları açıklamak için kullanılmaktadır.

2016 yılında Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma kavramının tarihsel gelişimi ele alınarak kapsamında 17 hedef bildirmiştir. Bu hedeflerden biri olan ‘Toplumsal Cinsiyet Eşitliği’ kapsamında kadınlar ve kız çocuklarına olan ayrımcılığın kaldırılması kritiktir. Cinsiyet eşitsizliğini ölçmek üzere bazı göstergeler mevcuttur. Bu göstergeler Gender Inequality Index ve Gender Development Index’tir (BM,2022).

Öte yandan Türkiye’de kadın ve erkeğin işgücüne katılım oranı incelendiğinde kadın işgücüne katılım oranı %33,7, erkek işgücüne katılım oranı ise %71,9’dur (TÜİK, 2022). Bu fark Türkiye’de çeşitli nedenlerden dolayı işgücü piyasalarında cinsiyet eşitsizliği olgusunun varlığının belirtmektedir.

İlgili literatür incelendiğinde ise cinsiyet eşitsizliği iki değişken üzerinden incelenmiştir. Bu değişkenlerden ilki işgücü göstergeleri ikincisi ise ücret farklılığıdır. Literatür kapsamında analiz yöntemlerinin birden fazla kırılma yılını (kriz, pandemi vb.) dikkate almadığı, sadece tek bir yılın kırılma yılı olarak ele alındığı görülmüştür. Bu noktada çalışma farklı zaman serisi analizi alt yöntemleri ile elde edilen bulgular literatüre ayrıntılı analiz katacaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde; Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve bu hedeflerden biri olan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği kapsamında cinsiyet eşitsizliği kavramı ele alınmaktadır ve içerdiği alt kavramlara değinilmektedir. Ayrıca cinsiyet eşitsizliğini ölçmek için kullanılan değişkenler açıklanmaktadır. Daha sonra işgücü piyasası açıklanarak içerdiği kavramlar ele alınmaktadır. Türkiye iş gücü piyasasında cinsiyet eşitsizliği kavramı incelenerek kadınların işgücüne katılmasına etki eden faktörler analiz edilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Dünya’da ve Türkiye’de işgücü piyasalarında cinsiyet eşitsizliği kavramını inceleyen ampirik literatüre yer verilmiştir. İlgili literatür tablo halinde özetlenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise; Türkiye iş gücü piyasasında kadının işgücüne katılımını etkileyen faktörler Zivot Andrews Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testi ARDL yaklaşımı ile analiz edilmektedir. Ardından analiz sonuçları yorumlanmaktadır ve Türkiye iş gücü piyasasındaki cinsiyet eşitsizliğini azaltabilmek için politika önerileri sunulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA KAPSAMINDA CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ VE İŞGÜCÜ PİYASALARI

1.1. Sürdürülebilir Kalkınma

Sürdürülebilirlik kavramı günümüzde sıkça kullanılan ve toplumu sosyal, ekonomik, kültürel, doğa ve yaşam gibi birçok alanını kapsayan bir kavramdır. Sürdürülebilir kalkınma kavramı ise doğal kaynakların savurganlık ve hasara uğramadan bugünkü ve gelecek nesillere aktarılmasıdır. Çevresel kalite ve beşeri sermayenin dikkate alındığı ve kaynakların optimum kullanılması için uzun dönemde tek kalkınma modeli olarak görülen “sürdürülebilir kalkınma” son zamanlarda iktisat literatüründe daha sık kullanılmaya başlanmıştır (Alagöz, 2004: 6).

Tarihsel süreçte dünyanın büyümesinin çevresel tahribatlara yol açtığı gözlemlenmiştir. Bu sorunlara çözüm arayışının göz ardı edilemeyecek olduğu gerçektir. 1968 yılında kurulan Roma Kulübü’nün hazırladığı Büyümenin Sınırları adlı rapor 1972’de yayınlanmıştır. Raporda ülkelerin kalkınma süreçlerinde ekonomi ve çevre arasındaki ilişkinin de dahil edilmesi gerektiği belirtilmektedir. (Meadows vd., 1972) Ardından 1972 yılında gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Stockholm Konferansı’nda Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) kurularak sürdürülebilir kalkınma kavramının temelleri atılmıştır.

Sürdürülebilir Kalkınma kavramı ilk kez 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Teşkilatı tarafından hazırlanan Ortak Geleceğimiz adlı raporda kullanılmıştır (WCED (1987). Sürdürülebilir Kalkınmanın uygulanması 1992 yılında Rio Konferansı ile gerçekleşmiştir (UN, 1992). Gündem 21 ve Rio Bildirisi ile iki temel belge kabul edilerek Rio Bildirgesi kalkınma ve çevreyi birbirine bağlayan 27 ilkedен oluşmaktadır Gündem 21 ise ekonomik ve sosyal boyutlar, kaynakların korunması ve yönetilmesi, grupların rollerinin güçlendirilmesi ve uygulamaların nasıl yapılacağı olarak 4 ilkedен oluşmaktadır (Kaypak, 2011: 25).

2000 yılında 192-189 ülke tarafından Newyork'ta gerçekleştirilen Binyıl Zirvesi ile 2015'e kadar gerçekleştirilmesi hedeflenen Binyıl Kalkınma Hedefleri açıklanmıştır. Yoksulluğun azaltılması, eğitimin güçlendirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği, çocuk ölümlerinin azalması, anne sağlığının iyileştirilmesi, Aids, sıtma gibi hastalıklar ile mücadele edilmesi, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması, kalkınma için küresel ortaklıklar geliştirilmesi olarak temel hedefler belirtilmiştir (BM, 2022).

2015 yılında Binyıl Kalkınma Hedefleri'nin devamı niteliğinde olan Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri bildirilmiştir. Bu hedefler sırasıyla; yoksulluğa son vermek, açlığa son vermek, sağlık ve kaliteli yaşam, nitelikli eğitim, toplumsal cinsiyet eşitliği, temiz su ve sanitasyon, erişilebilir ve temiz enerji, insana yakışır iş ve ekonomik büyüme, sanayi, yenilikçilik ve altyapı, eşitsizliklerin azaltılması, Sürdürülebilir şehir ve topluluklar, Sorumlu üretim ve tüketim, iklim eylemi, sudaki yaşam, karasal yaşam, barış, adalet ve güçlü kurumlar, amaçlar için ortaklıklardır (BM, 2022).

1.1.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Hedefi

Kadınlara ve kız çocuklara karşı olan ayrımcılığın sona erdirilmesi temel bir insan hakkı olmakla birlikte sürdürülebilir gelişmenin sağlanması için elzemdir. Öyle ki kadınlar ve kız çocuklarına yönelik güçlendirmenin ekonomik büyüme ve kalkınmaya pozitif etki sağladığı bir gerçektir.

Kız çocuklarının eğitime katılması, kadınların işgücüne dahil edilmesi gibi çalışmalar hedef kapsamında yer almaktadır. Son 20 yılda kız çocuklarının eğitime ve kadınların işgücüne katılımına dair uygulanan çalışmalarda ilerleme kaydedilmesine rağmen bazı bölgelerde söz konusu eşitsizlik devam etmektedir. Cinsel istismar ve şiddet, ev içi işlerin eşitsiz dağılımı gibi engeller cinsiyet eşitsizliğinin devam etmesine sebep olmaktadır. Kadınlara verilen mülkiyet hakları, sağlık, teknoloji kullanımı gibi alanlarda eşitlik sağlamak kritik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda kadınların liderlik vasfına teşviki, sosyo-ekonomik olarak daha fazla yer edinmesi cinsiyet eşitsizliğinin azaltılmasına yardımcı olacaktır (UNDP, 2022).

1.1.1.1. Cinsiyet Eşitsizliği Kavramı

Bireylerin cinsiyetlerine göre maruz kaldıkları algı, tutum ve eşit olmayan davranışları açıklamak için cinsiyet eşitsizliği kavramı kullanılmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle kadınlara eğitim, sağlık, işgücü ve daha birçok alanda eşit olmayan davranışlar sergilenmektedir. Yaşamın her alanında var olan bu kavram özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için kritik önem taşımaktadır. Kadının ekonomideki yerini tartışmak üzere ekonomide ilk bakılması gereken yer şüphesiz işgücü piyasalarıdır (Türkcan, B. 2021: 152).

1.1.1.2. Cinsiyet Eşitsizliği Endeksleri

Cinsiyet eşitsizliğini farklı boyutlarıyla ölçmek üzere farklı endeksler geliştirilmiştir. Günümüzde literatürde en yaygın olarak benimsenen endekslere bu bölümde yer verilmektedir.

1.1.1.2.1. Toplumsal Cinsiyet Gelişme Endeksi (Gender Development Index)

İnsani gelişme endeksi; eğitim, sağlık, gelir gibi değişkenler ile ülkelerdeki insani gelişme düzeyini saptamaktadır fakat cinsiyet bazında olan eşitsizlik olgularını göstermemektedir (Tunç, 2018:236). Toplumsal cinsiyet gelişme endeksi üç gösterge üzerinden ölçülmektedir. Bu göstergeler;

- Sağlık,
- Eğitim,
- Kadın ve erkek başarılarındaki fark olarak sıralanmaktadır.

Endeksin sağlık boyutu kadınların ve erkeklerin doğumda beklenen yaşam süresini, eğitim boyutu kız ve erkek çocukların beklenen öğrenim süresi ve 25 yaş üstü yetişkinlerin ortalama öğrenim süresini, kadın ve erkek başarı farkı ise ücret farklarını yansıtmaktadır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet gelişme endeksi kadın insani gelişme endeksinin erkek insani gelişme endeksine oranıdır. (BM, 2010)

Endekste istisna olan tek değer doğumda beklenen yaşam süresidir, bu gösterge kadınların biyolojik avantajı nedeniyle erkeklere kıyasla 5 yıl daha fazla yaşadığına ilişkin bulguları yansıtacak şekilde uyarlanmaktadır. Endeksin gelir bileşeni mevcut tüm sektörlerdeki kadınların kazandığı ücretler erkeklerin ücretlerine oranı ve SGP

Dolar (2017 sabit fiyatları) cinsinden kişi başına gayri sayfi milli hasıla temel alınarak hesaplanmaktadır (BM,2010).

Toplumsal cinsiyete göre gelişme endeksi insani gelişmişlik endeksinin ele aldığı değerleri, yaşam süresi, eğitim düzeyi ve gelir düzeyi, kadın ve erkek farklılıklarını baz alarak değerlendirmektedir (Gürses, 2009: 343). Endeks değeri 1'e yaklaştıkça kadın ve erkek eşitsizliği azalmaktadır. 1'den daha yüksek endeks değeri ise İnsani Gelişim Endeksi (İGE)' nin kadınlar açısından daha yüksek olmasıdır. Burada hedeflenen 1'e en yakın değerin sağlanmasıdır.

1.1.1.2.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (Gender Inequality Index)

Cinsiyetler arası eşitsizlik düzeyi arttığında, yalnızca kadın bireyler veya yalnızca erkek bireyler değil, söz konusu durum hem kadınları hem de erkekleri negatif etkilemektedir (Öztürk ve Uyar, 2020:21). Söz konusu endeks toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini üç gösterge üzerinden ölçmektedir. Bu göstergeler:

- Üreme sağlığı,
- Kadınların güçlendirilmesi
- İşgücü piyasaları'dır.

Endekste üreme sağlığı anne ölüm oranı ve ergen doğurma hızı üzerinden hesaplanmaktadır. Kadınların güçlenmesi siyasetteki kadın vekil oranı ve yüksek öğrenime devam etme oranı ile, işgücü piyasaları ise kadının işgücüne katılım oranı üzerinden hesaplanmaktadır. Burada hedeflenen değer 0'a en yakın değerin sağlanmasıdır. Bu bağlamda endeks değeri 0'a yaklaştıkça eşitsizlik değeri azalmakta, 0'dan uzaklaştıkça eşitsizlik değeri artmaktadır (BM, 2010).

Kullanılan veri kaynakları başlıca şu şekildedir: Anne ölüm oranı için Dünya Sağlık Örgütü, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, Dünya Bankası Grubu ve Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı,Dünya Nüfus Tahminleri; Eğitim düzeyi istatistikleri için Barro-Lee veri kümeleri; arlamentoda temsil oranı için Parlamentolararası Birlik; işgücü piyasasına katılım için Uluslararası Çalışma Örgütü'dür (BM, 2010).

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi, bir ülkenin insani gelişme potansiyelinin gerçekleştirilmesinin toplumsal cinsiyet eşitsizliği tarafından hangi ölçüde kısıtlandığını ortaya çıkarabilmek için tasarlanmıştır ve politika analizi ve savunma için ampirik temeller sağlamaktadır. (Gaye, vd. 2010: 5)

1.1.1.2.3. Kadın, İş, Hukuk Endeksi (Women Bussines and Law)

Kadınlara yönelik dünya genelinde cinsiyet eşitsizliğini ve bunu azaltmaya yönelik politika aksiyonlarını ölçümlemek üzere Dünya Bankası tarafından oluşturulmuş olan Kadın, İş ve Hukuk Endeksi (Women, Business and Law Index), 190 ülkede mevcut durumu tespit etmektedir (Türkcan, 2021). Endeksin amacı kadınların girişimci ve çalışan olarak beklentilerini etkileyen kanun ve düzenlemeleri incelemektir. Söz konusu endekse ait veriler avukat, hakim, akademisyen ve sivil toplum üyelerinden oluşan geniş bir kitleye anket uygulanarak toplanmaktadır (WBL, 2020).

Kadın, İş ve Hukuk Endeksi 8 gösterge ile analiz edilmektedir. Bu göstergeler:

- Hareketlilik
- İş yeri,
- Ödemeler,
- Evlilik,
- Ebeveynlik,
- Girişimcilik,
- Varlıklar
- Emeklilik olarak sıralanmaktadır.

2022 yılında yayınlanan son rapora göre hareketlilik, iş yeri, evlilik, girişimcilik ve varlık göstergelerinin ortalama küresel puanı 80'in üzerindedir; bu, çoğu ekonominin bu göstergeler tarafından ölçülen kısıtlamaları kaldırdığı veya ilgili yasal hakları ve korumaları getirdiği anlamına gelmektedir (WBL, 2022).

Tablo 1'te OECD ülkelerinde cinsiyet eşitsizliğine dair endeks değerleri ülkeler itibariyle verilmektedir. Tabloda belirtilen endeks değerlerinde yayınlanan son veriler belirtilmiştir.

Tablo 1: OECD Ülkeleri Cinsiyet Eşitsizliğine Dair Endeks Değerleri

Ülke/Gösterge	Toplumsal Cinsiyet Gelişim Endeksi (2019)	Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (2019)	Kadın, İş ve Hukuk Endeksi (2022)
ABD	0,994	0,204	91,3
Almanya	0.972	0.084	97,5
Avustralya	0.976	0.097	96,9
Avusturya	0.964	0.069	94,4
Belçika	0.974	0.043	100,0
Birleşik Krallık	0.970	0.118	97,5
Çek Cumhuriyeti	0.985	0.136	93,8
Danimarka	0,983	0.038	100,0
Estonya	1.017	0.086	97,5
Finlandiya	0.990	0.047	97,5
Fransa	0.987	0.049	100,0
Güney Kore	0.936	0.064	85,0
Hollanda	0.966	0.043	97,5
İrlanda	0.981	0.093	97,5
İspanya	0.986	0.070	97,5
İsrail	0,973	0.109	80,6
İsveç	0,983	0.039	100,0
İsviçre	0.968	0.025	85,6
İtalya	0.968	0.069	97,5
İzlanda	0.969	0.058	100,0
Japonya	0.978	0.094	78,8
Kanada	0.986	0.080	97,5
Kolombiya	0.989	0.428	81,9
Kosta Rika	0.981	0.288	80,0
Letonya	1.036	0.176	100,0
Litvanya	1.030	0.124	93,8
Lüksemburg	0.976	0.065	100,0
Macaristan	0.981	0.233	96,9
Meksika	0.960	0.322	88,8
Norveç	0.990	0.045	96,9
Polonya	1.007	0.115	93,8

Tablo 1: OECD Ülkeleri Cinsiyet Eşitsizliğine Dair Endeks Değerleri-Devam

Portekiz	0.988	0.075	97,5
Slovakya	0.992	0.191	94,4
Slovenya	1.001	0.063	93,8
Şili	0.963	0.247	77,5
Türkiye	0,924	0.306	82,5
Yeni Zelanda	0.964	0.123	94,4
Yunanistan	0.963	0.116	97,5
OECD Ortalaması	0.873	0.121	93,51

Kaynak: UNDP 2022; WDI 2022.

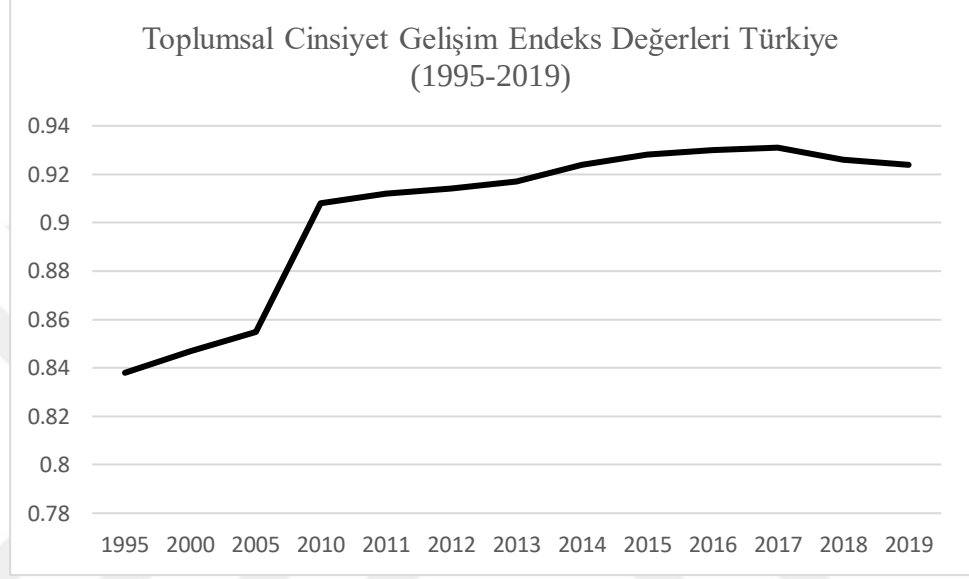
OECD ülkeleri için oluşturulan tabloda TCGE değerlerinde hedeflenen değere en yakın olan ülke 1.036 endeks değeri ile Letonya'dır. Letonya'yı takiben sırasıyla Litvanya, Estonya ve Polonya gelmektedir. Türkiye söz konusu endeks değeri sıralamasında 38 OECD üye ülkeleri arasında son sırada yer almaktadır. Diğer bir deyişle OECD üye ülkeleri arasında Türkiye, TCGE değerinde 0,924 endeks değeri ile, toplumsal cinsiyet gelişiminin en az sağlandığı ülkedir.

Diğer bir endeks olan TCEE değerine bakıldığında 0.025 değer ile İsviçre ilk sıradadır. İsviçre'yi takiben Danimarka ve İsveç gelmektedir. Türkiye ise 0.306 değer ile OECD üye ülkeleri arasında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en yüksek olduğu 3. ülkedir. Diğer bir deyişle Türkiye, OECD üye ülkeleri arasında TCEE değerinde 35. ülkedir.

Kadın, İş ve Hukuk endeks değerleri incelendiğinde en yüksek değer olan 100 endeks değerine sahip ülkeler; Belçika, Danimarka, Fransa, İsveç, İzlanda, Letonya ve Lüksemburg 'tur. Söz konusu ülkeleri takiben 97.5 endeks değeri ile Almanya, Birleşik Krallık, Estonya, Finlandiya, Hollanda, İrlanda, İspanya, İtalya, Kanada, Portekiz, Yunanistan gelmektedir. Türkiye ise 82.5 endeks değeri ile 32. sırada yer almaktadır.

Grafik 1’de Türkiye’nin yıllar itibariyle Toplumsal Cinsiyet gelişim endeks değerleri verilmektedir.

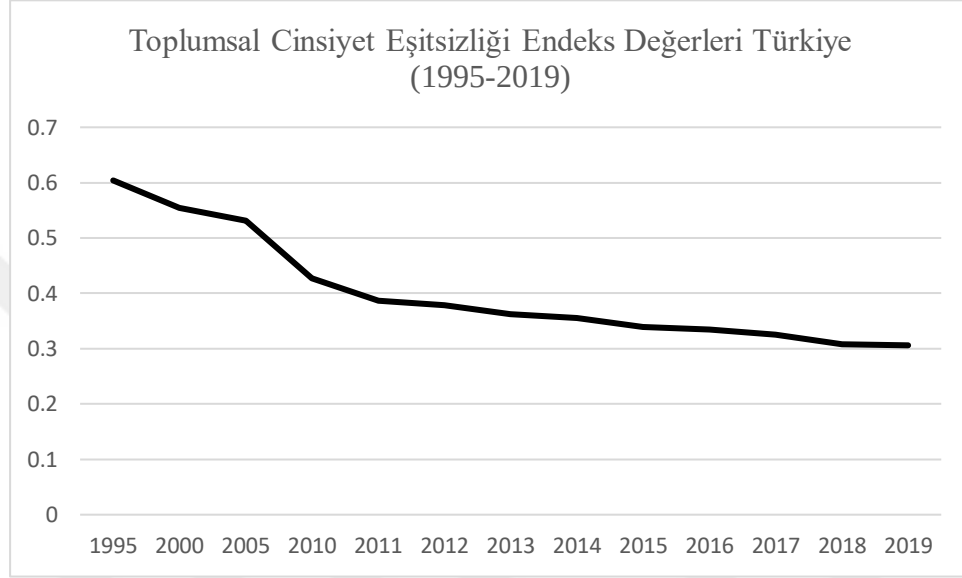
Grafik 1: Toplumsal Cinsiyet Gelişim Endeks Değerleri Türkiye (1995-2019)

Kaynak: UNDP, 2022

1995 yılından başlayarak son yayınlanan 2019 yılı verilerine kadar toplumsal cinsiyet gelişim endeksi (TCGE) Türkiye için zaman itibariyle artarak ilerlese de 2018 ve 2019 yıllarında düşüş eğilimindedir. 2005 yılında 0,855 olan değer 2010 yılında 0,908’e yükselerek söz konusu zaman aralığında en yüksek artış gözlemlenmiştir. Endeks değerinde hedeflenen değer 1’e en yakın değer olduğu için 0,931 ile 2017 yılı en yüksek endeks değerine diğer bir deyişle toplumsal cinsiyet gelişiminin sağlandığı en yüksek değere sahip yıldır.

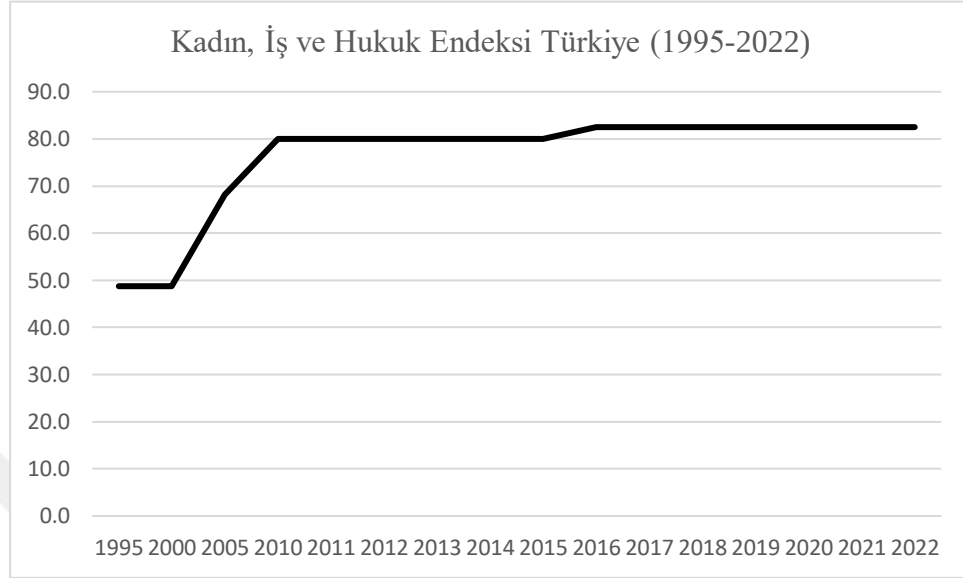
Grafik 2: Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeks Değerleri Türkiye (1995-2019)

Kaynak: UNDP, 2022

Grafik 2’de görüldüğü üzere Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (TCEE) 1995 yılından 2019 yılına kadar istikrarlı bir azalış eğilimindedir. Söz konusu endekste hedeflenen değer 0’a en yakın değer olduğundan Türkiye için zaman itibariyle olumlu yönde ilerleme kaydedilmiştir. TCEE 0,604 ile en yüksek değer 1995 yılında iken 0,305 değer ile en düşük değere sahip yıl 2019’dur. Bu bağlamda verinin yayınlandığı ilk yıl olan 1995 yılından son yayınlandığı 2019 yılına kadar Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliği istikrarlı bir şekilde azalmıştır.

Grafik 3: Kadın, İş ve Hukuk Endeksi Türkiye (1995-2022)

Kaynak: UNDP, 2022

Kadın, İş ve Hukuk endeksi Türkiye için 1995 yılından günümüze artarak ilerlemiştir. 1995 yılında 48,8 olan endeks değeri 2022 yılında 82,5'e ulaşarak 27 yılda endeks değerinde 33,7 artış gözlemlenmektedir. Bu sonuçlar Türkiye'nin kadın, iş ve hukuk endeksinde kayda değer bir gelişme yaşadığını göstermektedir.

1.2. İşgücü Piyasası Kavramları

Üretim faktörlerinden birini oluşturan işgücü (emek) kavramı üretimin gerçekleşmesi için gereken işlevlerin insanlarca sağlanmasıdır. Diğer bir deyişle üretim faaliyetlerinin gerçekleşmesi için kullanılan fiziki ve beşerî sermayelerin tümüdür. İşgücünü arz edenler ile işgücünü talep edenlerin bulunduğu yer işgücü piyasası olarak tanımlanmaktadır (Aytaç Güner, 2010: 3). İşgücünün ekonomik faaliyette bulunması için belirli bir ücret karşılığında çalışmasına istihdam denmektedir. İşgücünün (emeğin) diğer üretim faktörlerini de kullanarak istihdam yaratılması ise geniş anlamda istihdamdır. Söz konusu ülkede çalışabilecek yeterlilikte olan ve çalışma isteği olan kişilerden bir kısmının iş sahibi olmaması işsizlik olarak tanımlanmaktadır. (Ünsal, 2017:19) İş bulamama nedenlerine göre işsizlik türleri ayrılmaktadır. Bunlar;

mevsimsel işsizlik, friksiyonel işsizlik, yapısal işsizlik, gizli işsizlik, konjonktürel işsizlik, teknolojik işsizlik ve doğal işsizliktir. (Yıldız, 2014: 3)

1.2.1 İşgücü Piyasalarında Cinsiyet Eşitsizliği

2020 yılı itibariyle dünya nüfusunun %49,62'sını kadınlar oluşturmaktadır. Başka bir deyişle dünya nüfusunun yaklaşık yarısı kadın nüfusedir (WDI, 2022). Öyle ki ülkelerin ekonomik kalkınmayı sağlamaları ve sürdürebilmeleri için kadınların ekonomiye dahil edilmeleri gerektiği şüphesiz bir gerçektir. Nitekim kadının ekonomideki rolünün artmasının ekonomik kalkınma için pozitif değer sağladığı çalışmalarca kanıtlanmıştır.

Dünya Bankası verilerine göre 2021 yılı itibariyle dünyada kadınların işgücüne katılım oranı %39,1'dir. 2021 yılı itibariyle kadın istihdamın nüfusa oranı %43'tür (WDI, 2021). Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tahminlerine göre dünyada kadın işsizlik oranı ise 2021 yılı itibariyle %6,4'tür (ILO, 2021). 2019 yılı itibariyle dünyada kadınların tarım sektöründeki payı %25, sanayi sektöründeki payı %16, hizmetler sektöründeki payı ise %59'dur. Öte yandan 2020 yılı itibariyle üst düzey yöneticisi kadın olan firmaların oranı %18 iken sahipliğinde kadın katılımı olan firmaların oranı %33,1'dir. Öte yandan Ulusal parlamentolarda kadınların sahip olduğu sandalye oranı ise %26'dır (WDI,2022).

Tablo 2: OECD Ülkeleri Dünya'da Kadın İşgücü Göstergeleri 2021

Ülke/Gösterge	Kadın İşgücüne Katılım Oranı %	Erkek İşgücüne Katılım Oranı %	Kadın İstihdamın Nüfusa Oranı %	Erkek İstihdamının Nüfusa Oranı %	Kadın İşsizlik Oranı %	Erkek İşsizlik Oranı %
ABD	55	66	52	63	5.3	5.6
Almanya	57	66	55	63	3.2	3.9
Avustralya	61	71	58	67	4.8	5.4
Avusturya	56	66	52	62	6.3	6.3
Belçika	50	59	47	55	6.5	6.3
Birleşik Krallık	58	67	56	63	4.3	4.7
Çek Cumhuriyeti	52	68	50	67	3.6	2.3

Tablo 2: OECD Ülkeleri Dünya’da Kadın İşgücü Göstergeleri 2021 - Devam

Danimarka	58	67	55	64	4.9	4.7
Estonya	57	70	54	66	6.1	6.6
Finlandiya	56	64	53	59	7	8
Fransa	52	60	48	55	8	8.1
Güney Kore	53	72	51	70	3.6	3.5
Hollanda	62	71	60	68	4.1	4
İrlanda	57	69	53	64	6.6	6.6
İspanya	53	62	44	54	16.8	12.9
İsrail	59	66	56	63	4.9	5.1
İsveç	62	68	56	62	8.9	8.5
İsviçre	62	73	58	69	5.6	5.1
İtalya	40	58	35	53	11.3	8.8
İzlanda	62	70	58	67	6.3	4.6
Japonya	53	71	52	69	2.5	3
Kanada	61	70	56	64	7.3	7.7
Kolombiya	52	78	43	69	18.3	11.5
Kosta Rika	48	71	36	61	24.3	13.7
Letonya	55	67	51	61	6.9	8.3
Litvanya	57	68	53	62	7.5	8.3
Lüksemburg	58	66	55	62	5.8	4.7
Macaristan	52	67	50	65	4.3	3.9
Meksika	44	75	42	72	4.2	4.5
Norveç	60	72	57	68	4.8	5.1
Polonya	49	65	48	63	3.5	3.3
Portekiz	54	62	50	58	7	6.3
Slovakya	55	66	51	62	7	6.5
Slovenya	54	62	51	60	5.5	3.5
Şili	44	66	40	60	9.4	8.9
Türkiye	32	69	27	61	15.6	12.3
Yeni Zelanda	65	75	62	72	4.1	4.1
Yunanistan	43	58	35	51	18.8	11.6
OECD Ortalaması	52	68	48	64	6.5	6.2

Kaynak: WDI, 2022.

Tablo 2 üzerinde OECD üye ülkelerine ait kadın işgücüne katılım oranı, kadın istihdamının nüfusa oranı ve kadın işsizlik oranı verilmiştir. Bu veriler doğrultusunda OECD üye ülkeleri arasında kadın işgücüne katılım oranı en yüksek olan ülkeler %65 oran ile Yeni Zelanda'dır. Yeni Zelanda'yı %62 oran ile Hollanda, İsveç, İsviçre ve İzlanda gelmektedir. En düşük kadın işgücü katılımına sahip ülke ise %32 oran ile Türkiye'dir. Aynı şekilde kadın istihdamının nüfusa oranı en yüksek olan ülke %62 ile Yeni Zelanda, en düşük orana sahip ülke ise %27 ile Türkiye'dir. Öte yandan kadın işsizlik oranı en yüksek ülke %24,3 ile Kosta Rika, en düşük kadın işsizlik oranına sahip ülke ise %2,5 ile Japonya'dır.

Tablo 3: OECD Ülkeleri Sektörlere Göre Kadın İstihdamı 2019

Ülke/Sektör	Tarım Sektörü %	Sanayi Sektörü %	Hizmetler Sektörü %
ABD	1	9	90
Almanya	1	14	85
Avustralya	2	7	91
Avusturya	3	12	85
Belçika	1	8	91
Birleşik Krallık	1	8	92
Çek Cumhuriyeti	2	24	75
Danimarka	1	9	90
Estonya	2	17	81
Finlandiya	2	9	89
Fransa	1	10	89
Güney Kore	5	13	82
Hollanda	1	6	92
İrlanda	1	9	90
İspanya	2	9	89
İsrail	0	8	92
İsveç	1	7	92
İsviçre	2	10	88
İtalya	2	13	85
İzlanda	1	7	91
Japonya	3	14	83

Tablo 3: OECD Ülkeleri Sektörlere Göre Kadın İstihdamı 2019 - Devam

Kanada	1	8	91
Kolombiya	7	14	79
Kosta Rika	4	10	86
Letonya	4	12	84
Litvanya	4	17	79
Lüksemburg	0	4	95
Macaristan	3	20	77
Meksika	4	17	79
Norveç	1	7	92
Polonya	8	17	74
Portekiz	4	15	81
Slovakya	1	20	78
Slovenya	3	21	76
Şili	5	10	85
Türkiye	25	16	59
Yeni Zelanda	4	9	87
Yunanistan	11	8	82
OECD Ortalaması	3	12	94

Kaynak: WDI,2022.

Tablo 3’te OECD üye ülkelerine ait kadın istihdamının sektöre göre dağılım yüzdeleri verilmiştir. Tarım sektöründe kadın istihdamının en yüksek olduğu ülke %25 ile Türkiye iken %0 ile tarım sektöründe kadın istihdamı olmayan ülkeler; İsrail ve Lüksemburg ‘tur. Sanayi sektöründe kadın istihdamı en yüksek olan ülke %21 oran ile Slovenya’dır. En düşük orana sahip ülke ise %4 oran ile Lüksemburg ‘tur. Hizmetler sektöründeki kadın istihdam oranına bakıldığında ise en yüksek orana sahip ülke %95 ile Lüksemburg ‘tur. En düşük orana sahip ülke ise %59 ile Türkiye’dir. OECD ülkeleri ortalamaları ise tarım sektöründe %3, sanayi sektöründe %12, hizmetler sektöründe %94’dür. Türkiye tarım sektöründe OECD ülkeleri’nin üzerinde bir orana sahiptir. Sanayi ve hizmetler sektöründe ise OECD ülkeleri’nin altında bir oranda kalmıştır.

1.2.1.1. Türkiye’de İşgücü Piyasalarında Cinsiyet Eşitsizliği

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri incelendiğinde 2021 yılı Türkiye nüfusunun %49,9’u kadınlar, %50,1’ini ise erkekler oluşturmaktadır. Dünya ile benzer şekilde Türkiye nüfusunun da yaklaşık yarısını kadınlar oluşturmaktadır (TÜİK, 2021). Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için kadınların ekonomideki rolü göz ardı edilemeyecek kadar büyük bir öneme sahiptir.

Mart 2022 TÜİK verilerine göre Kadın işgücüne katılım oranı %33,7, erkek işgücüne katılım oranı ise %71,9’dur. Kadın istihdam oranı %29 iken erkek istihdam oranı %64,4’tür. Öte yandan kadın işsizlik oranı %13,9 iken erkek işsizlik oranı %10,3’tür (TÜİK, 2022). Bu bağlamda kadın işgücüne katılım oranı ve kadın istihdam oranı erkek işgücüne katılım oranı ve erkek istihdam oranının yarısından daha azdır. Diğer bir deyişle erkekler kadınlara göre iki kat daha fazla işgücüne katılmakta ve iki kat daha fazla istihdam edilmektedir. Öte yandan TÜİK 2021 verilerine göre Türkiye’de yönetici pozisyonunda çalışan erkek oranı %80,7 iken yönetici pozisyonunda çalışan kadın oranı %19,3’tür. (TÜİK, 2022). Görüldüğü gibi çalışma pozisyonunda da cinsiyetler arası fark %61,4’dür.

Kadınların işgücüne katılım gerçekleştirilmeme sebeplerine bakıldığında birinci olarak ev işleri ile ilgilenme gelmektedir. Geleneklerin kadına vermiş olduğu roller, ataerkil toplum yapısı burada da karşımıza çıkmaktadır. Kadının ev işlerini yapması, çocuk bakımı gibi faktörler nedeniyle işgücüne dahil olamaması Türkiye gibi gelişmekte olan birçok ülkede aynı sonucu vermektedir.

1.2.3. Kadının İşgücüne Katılımının Önündeki Engeller

1.2.3.1. Cam Tavan

Camın saydam yapısı ve uygulanan engellerin tavan kavramı ile eşleştirilmesi sonucu cam tavan kavramı oluşmuştur. İlk kez 1986 yılında Hymowitz ile Schelhard tarafından ele alınan cam tavan kavramı; potansiyel sahibi nitelikli kadınların iş yaşamındaki başarıları göz ardı edilerek ilerlemesini engelleyen bir yapıdır (Yıldız, vd., 2016: 1127).

Diğer bir deyişle kadınların üst düzey yönetici pozisyonuna gelmesine ya da terfi almasına engel olan açıkça görünmeyen saydam bir yapıdır (Aracı ve Mizrahi, 2010: 150).

Tarihsel süreçte özellikle dünya savaşları dönemlerinde kadınların iş yaşamında aktif rol oynadığı görülmüştür. Değişen dünya düzeninde kadınların çalışma hayatına dahil olması giderek artmıştır. Bu değişimlere rağmen günümüz dünyasında bile işgücü piyasalarında yönetici veya liderlik pozisyonlarında erkek egemen bir yapının olduğu görülmektedir. Cam tavan sendromu çeşitli kişilerden kaynaklanabilmektedir. Bunlardan biri erkek yöneticiler tarafından, karşı cinsin başarısına engel olmak isteyen kişilerce uygulanan engellerdir. Bir diğer engel ise aynı cinsiyete sahip kadın yöneticiler hemcinsinin kendi seviyesine gelmesini istemeyerek bu durumu engeller. Kraliçe arı sendromu olarak da adlandırılan bu durum kendi iktidarını aynı cinsiyetten biri ile paylaşmama duygusundan kaynaklanmaktadır (İşbir, 2021). Öte yandan kişinin kendine koyduğu engeller de mevcuttur. Erkek egemen toplumlarda yaşayan kadınlar erkeğin üstünlüğünü içselleştirerek farkında olarak ya da olmadan kendi üzerinde cam tavan uyguladıkları görülmektedir. (Derin, 2020: 141)

Öte yandan Sökmen ve Şahingöz (2017), cam tavan uygulamasının kadınların iş tatmini üzerinde anlamlı ve negatif yönlü bir etkisinin olduğu gözlemlemişlerdir ve işten ayrılma niyetine anlamlı ve pozitif bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

1.2.3.2. Ücret Eşitsizliği

Cinsiyete dayalı ücret farkı, işgücü piyasalarında ücret, yevmiye ve maaş karşılığı olarak tüm kadın ve tüm erkek bireylerin ortalama ücret seviyeleri arasındaki farkı ölçmektedir. Söz konusu fark aynı işi yapan ve aynı özellik ve yetkinliklere sahip olan sadece tek erkek ve sadece tek kadın çalışanlar arasındaki ücret farkı değildir, çalışan bütün kadın ve erkek çalışanların ortalama ücret düzeyleri arasındaki farktır. (ILO, 2022)

Aynı eğitim düzeyine sahip ve aynı işi yapan kadınların erkeklere kıyasla daha düşük ücretler almaları ücret eşitsizliği olarak tanımlanabilmektedir. İşgücü piyasalarında kadınlara yapılan ayrımcılığın bir boyutu olan ücret eşitsizliği geçmişten günümüze azaltılsa da halen devam etmektedir. TÜİK tarafından 2020 yılında yayınlanan son veriye göre kadın ve erkek arasındaki eğitime dayalı ücret farkı %7,7'dir (TÜİK, 2020). OECD

lkeleri ortalaması ise OECD tarafından yayınlanan 2020 verilerine göre %11,6'dır (OECD, 2020).

Bireylerin yaptıkları işlere bakılmaksızın firmalar cinsiyete göre ücret belirlemektedir. Özellikle yüksek eēitim düzeyine sahip kadınların ücret eēitsizliğine daha fazla maruz kaldıkları bir gerçektir. Ataerkil toplum yapısı erkekleri üstün görerek kadınlar her ne kadar erkekler ile aynı işi yapsa da cinsiyetleri gereēi daha geri planda tutulduēu için eēit ücretin hak edilmediēi düşünülerek işgücü piyasalarında ücret eēitsizliği sürmektedir (Aksoy, 2018: 118). Kadınlar erkeklerden daha iyi eēitim düzeyine ve daha iyi performansa sahip olsa bile aldıkları maaş farklılıkları sorunları ile karşılaşılmaktadır. Heathcote, Perri ve Violante (2010)'a göre cinsiyetler arası ücret farkı uzun dönemde istikrarlı bir artış eēilimindedir.

1.2.3.3. Mobbing

Mobbing kavramı işyeri terörü, bir ya da daha fazla bireyin diēer kişiye düzenli ve sistemli olarak empoze ettikleri etik kurallarına uymayan iletişim ve düşman yanlı davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Bu eylemler sık ve uzun periyotlu olarak gerçekleşmektedir (Leymann, 1996: 5).

Yıldıрма, psikolojik şiddet olarak kullanılan mobbing işgücü piyasalarında karşımıza çıkan bir kavramdır. Mobbing sektör fark etmeksizin her alanda görülmektedir. Kişi ya da gruplar tarafından uygulanan bu psikolojik şiddet kadınlar üzerinde daha fazla uygulanmaktadır. Kadınların iş yaşamında eēitimli ve başarılı olmasına karşın gereken deēerin verilmemesi ve sözlü olarak belirtilerek psikolojik baskı uygulanması mobbing kavramını açıklamaktadır.

Mobbing sözlü olarak çeşitli şekilde uygulanabilmektedir. rneēin kadın iş yaşamında yer aldıēı için iyi bir anne olamadıēı söylemleri, kadınların sahip olduēu potansiyele önem vermeyerek yapılması gereken işlerin erkeklerce yürütülmesi gibi psikolojik baskılar kadınlar üzerinde uygulanmaktadır. Mobbing iş yerinde yönetici veya çalışma arkadaşları tarafından uygulanabilmektedir. Kadınlara karşı daha baskın olan mobbing kavramı kadınlara erkekler tarafından daha fazla uygulanmaktadır. (Treli ve Dolmacı, 2013).

Öte yandan psikolojik baskının sonuçları olarak iş yerinde daha verimsiz çalışma ortamı, bireylerin psikolojisinin kötü etkilenerek depresif ruh haline girmeleri görülmektedir

(Tınaz, 2006: 13). Özellikle yöneticiler bu duruma karşı farkındalık kazanarak hem birey hem firma adına gerekli adımları atmalıdır. Toplumlar ataerkil yapıdan ayrılıp kadına gereken değeri vermeli, iş yerinde küçümseme, görmezden gelme gibi baskıları uygulamamalıdır.

1.2.3.2. Yapısal Koşullar

Türkiye gibi tarım, madencilik, inşaat gibi sektörler gibi kas gücü gerektiren işler ile öne çıkan ülkelerde kadın-erkek işgücüne katılım farkı gözlemlenmesi bir gerçektir. Fizyolojik olarak güçlü bireylerin ihtiyaç duyulduğu işler ön plandadır ve bu durum kadın işgücüne katılımını erkeklere nispeten daha düşük düzeyde olmasını gerektirmektedir. Teknoloji yoğun üretim alanlarının genişletilmesi diğer bir deyişle beşeri sermayenin ön planda olduğu üretim desenleri ile iş alanları yaratılması kadının işgücüne katılımını pozitif etkileyecek bir etkiye sahip olacaktır.

1.2.4. Kadın İstihdamını Etkileyen Faktörler

Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınlar hem bireysel hem de toplumsal açıdan ülke ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Değişen dünya düzeninde kadınların istihdamda daha fazla yer alması kaçınılmaz bir gerçektir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin sosyo-ekonomik refahı için kadın istihdamının sağlanması kritik bir konudur.

Dünya ve Türkiye verileri incelendiğinde kadın istihdamının erkek istihdamının yarısından daha az olduğu görülmüştür. Kadın ve erkek arasındaki bu fark diğer bir deyişle kadınların istihdamda daha az yer almalarının çeşitli sebepleri mevcuttur. Geleneksel değerler ve ataerkil aile yapısı kadını iş hayatından uzaklaştırdığı ya da çalışmamanın kadınların kendi istekleri olduğu şeklindeki açıklamalar, çalışma yaşamında yer edinmemeyi analiz ederken önemlidir fakat yetersizdir. (Kızılgöl, 2012: 91).

Kadın istihdamına etki eden faktörler ise; eğitim düzeyi, yaş, medeni durum, göç, ücretler, hanehalkı büyüklüğü olarak gösterilebilmektedir.

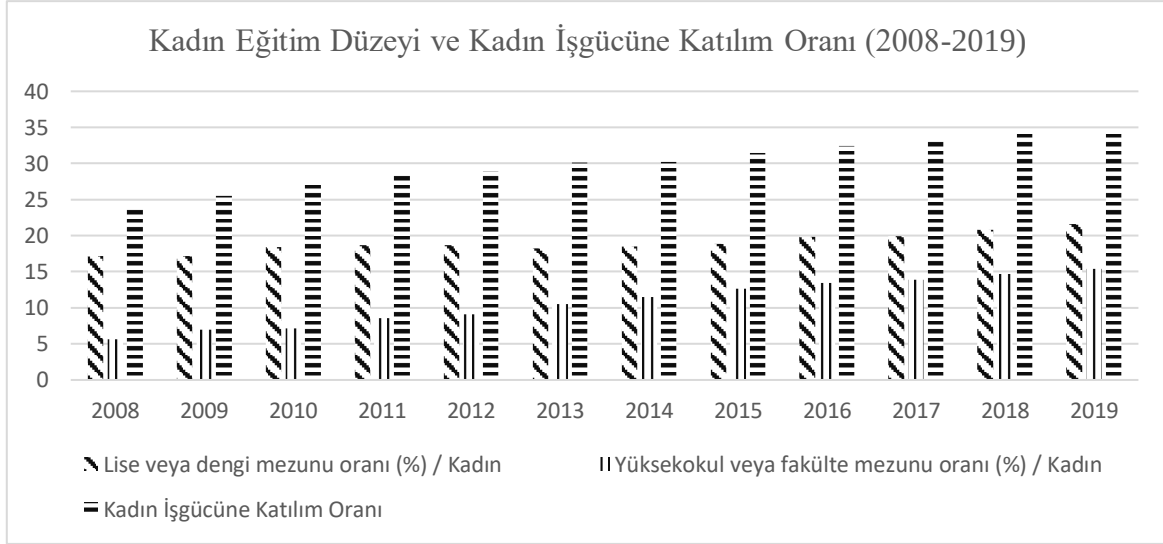
1.2.4.1. Eğitim Düzeyi

Sanayileşme ve teknoloji ile birlikte fiziki sermayenin yanın da beşerî sermayenin de önem kazanması ile birlikte nitelikli işgücü kavramı gerekli hale gelmiştir. Bu bağlamda tarımda kayıt dışı olarak ya da evde ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınlar eğitime katılmaya başlamıştır. Eğitim seviyesi yükselen bireyler işgücüne daha fazla dahil olmuşlardır. Kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe işgücüne katılım oranı artmaktadır (Aksoy, 2018: 107).

TÜİK 2021 verileri incelendiğinde 2020 yılında okur yazar olmayan erkek nüfus oranı %1 iken okur yazar olmayan kadın nüfus oranı %6,5'tir. Öte yandan en az bir eğitim düzeyini tamamlayan erkek nüfus oranı %98,1 iken aynı oran kadın nüfusunda %87,7'dir (TÜİK, 2021). Arada %10,4 gibi ciddi bir fark vardır.

Tüik Hanehalkı işgücü araştırması sonuçlarında eğitim durumuna göre işgücüne katılım oranı incelendiğinde; 2020 yılında hem erkeklerin hem de kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe işgücüne daha fazla katıldıkları görülmüştür. Okuryazar olmayan kadınların işgücüne katılım oranı %12,6, okur yazar olmayan erkeklerin işgücüne katılım oranı %15,9, lise altı eğitilmiş erkeklerin işgücüne katılım oranı %27,9, lise altı eğitilmiş kadınların işgücüne katılım oranı %22,9, lise mezunu kadınların işgücüne katılım oranı %29,1, lise mezunu erkeklerin işgücüne katılım oranı 35,1 iken yükseköğretim mezunu kadınların işgücüne katılım oranı %63,7, yükseköğretim mezunu erkeklerin işgücüne katılım oranı %71,6 olmuştur (TÜİK,2020). TÜİK 2020 verileri de incelendiğinde hem kadınların hem erkeklerin eğitim düzeyi arttıkça işgücüne katılım oranı yükselmektedir. Her eğitim düzeyinde de erkeklerin işgücüne daha fazla katıldığı görülmektedir.

Grafik 4: Türkiye Kadın Eğitim Düzeyi ve Kadın İşgücüne Katılım Oranı 2008-2019

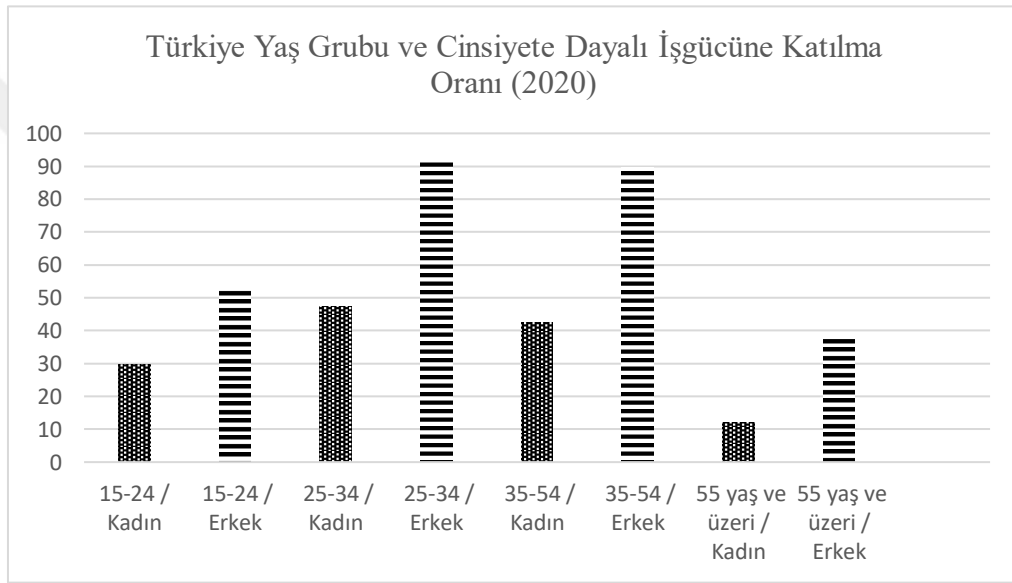
Kaynak: TÜİK; WDI

Grafik 4'te 2008 ve 2019 yılları kadınların lise veya dengi mezun oranı, yüksekokul veya fakülte mezun oranı ve kadın işgücüne katılım oranı ele alınmıştır. Veriler incelendiğinde Lise veya dengi mezun kadın nüfus oranında 2013 yılında düşüş gözlemlense de 2013 yılından sonra artış eğilimindedir. Yüksekokul veya fakülte mezun kadın nüfus oranı ve kadının işgücüne katılım oranı yıllar itibariyle artış gözlemlenmiştir. Kadının eğitim seviyesi yükseldikçe işgücüne katılım oranı artmaktadır. Literatürde de yer alan çalışmalar Sasongko, Huruta ve Huruta (2020), Güriş vd. (2019), Njang Che ve Sundjo (2018), İnce (2010) göstermiştir ki eğitim seviyesi ve kadının işgücüne katılım oranı arasında pozitif ilişki vardır. Eğitim düzeyi ele alındığında kadınların ve erkeklerin işgücüne katılma oranı değişkenleri kullanılarak analiz edilen sonuçlar karşılaştırıldığında, eğitim düzeyi yüksek olan kadın bireylerin işsizlik oranında olan artışlara duyarlı olduğu ve işgücü piyasasına katılma davranışı gösterdiği görülmektedir (Yenilmez, Kılıç, 2018: 68).

1.2.4.2. Yaş

Kadının işgücüne katılımını etkileyen faktörlerden bir tanesi de yaş faktörüdür. Türkiye genç nüfus dinamiği yüksek olan bir ülkedir. Genç kadınların işgücüne katılma oranı daha yüksek iken orta yaş ve yaşlı kesimde bu oran daha düşüktür.

Grafik 5: Türkiye Yaş Grubu ve Cinsiyete Dayalı İşgücüne Katılma Oranı (2020)

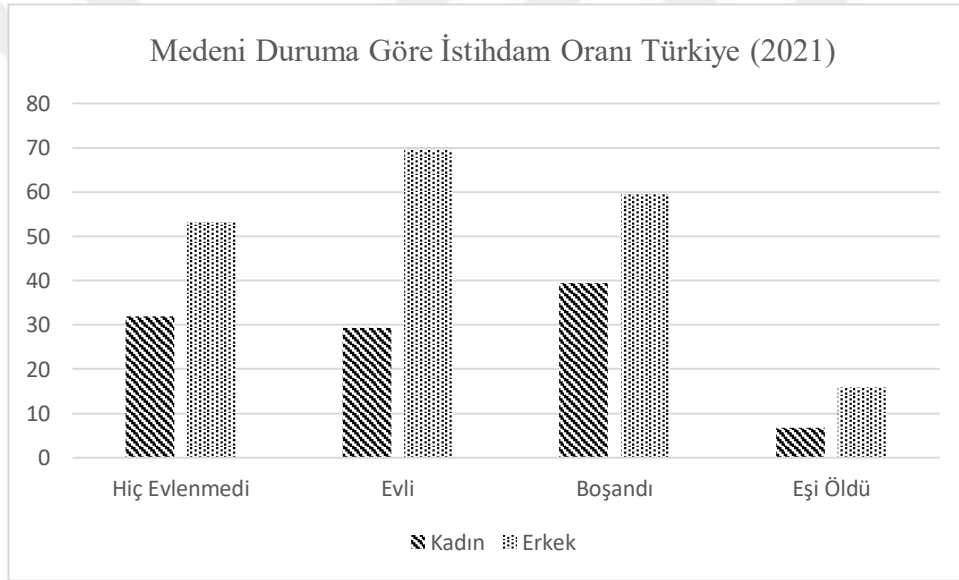
Kaynak: TÜİK

TÜİK verilerine göre 2021 yılı 15-24 yaş kadın nüfusun işgücüne katılma oranı %29,7 iken erkek nüfusunda %53,1'dir. Aynı oran 25-34 yaş arası kadın nüfusunda %47,2, erkek nüfusunda %92,2'dir. 35-54 yaş aralığı kadın nüfusun işgücüne katılma oranı %42,5, erkek nüfusunda bu oran %89,5'tir. 55 yaş üstü kadın nüfusunda bu oran %11,9 iken erkek nüfusunda %37,2'dir. Veriler incelendiğinde her yaş grubunda erkek işgücüne katılma oranı kadın işgücüne katılma oranından daha fazladır. En fazla fark %47 ile 35-54 yaş aralığındadır (TÜİK,2021).

1.2.4.3. Medeni Durum

Kadın ve erkek arasındaki ev ve iş yaşamındaki görev dağılımı toplum yapısına göre farklılık göstermektedir. Ataerkil toplum yapısı ev işleri görevini kadınlara vererek iş yaşamında daha az yer almasına sebep olmaktadır. Kadının evli ve çocuk sahibi olmasının ev işi işleri arttırdığı ve kadının iş hayatına katılımını negatif etkilediği kabul görmüştür. Dünya’da ve Türkiye’de benzer sonuçlar görülmektedir.

Grafik 6: Medeni Duruma Göre İstihdam Oranı Türkiye (2021)

Kaynak: TÜİK

Grafik 6’da Türkiye için TÜİK 2021 verileri ile hiç evlenmeyen, evli olan, boşanan ve eşi vefat eden kadın ve erkek istihdam oranları verilmiştir. Görüldüğü üzere erkek istihdamı tüm medeni durumlarda kadınlardan fazladır. Bu bağlamda hiç evlenmeyen kadın istihdam oranı %31,9, evli kadın istihdam oranı %29,3, boşanan kadın istihdam oranı %39,4, eşi ölen kadın istihdam oranı %6,7’dir. Aynı veriler erkek nüfus için incelendiğinde hiç evlenmeyen erkek istihdam oranı %53,2, evli erkek istihdam oranı %69,5, boşanan erkek istihdam oranı %59,5, eşi ölen erkek istihdam oranı %15,9’dur.

Kadın ve erkek arasındaki en yüksek fark evli olan bireylerin istihdam oranıdır. Evli kadınlar evli erkeklere göre %40,2 daha az istihdam etmektedir. Bu bağlamda evli olmak kadının işgücüne ve istihdama katılımını negatif etkilemektedir.

1.2.4.4. Hanehalkı Büyüklüğü

Kadın işgücüne katılımı etkileyen diğer önemli faktör hanehalkı büyüklüğüdür. Hanehalkı büyüklüğünün yüksek olması kadının işgücüne katılımını azaltmaktadır. Diğer bir deyişle kadının evli olması çocuk sahibi olması ya da yaşlı bakımı ilgilenmesi kadının ev içi işlerini arttırdığı için işgücüne katılımını engellemektedir. Hanedeki fert sayısı arttıkça kadın iş yükü üstlenmektedir.

0-5 yaş grubundaki çocuk sayısına göre 6-19 yaş grubundaki ve 20-24 yaş grubundaki çocuk sayıları beklenen sonucun aksine evli kadınların işgücüne katılma tercihini azaltmaktadır (Kızılgöl, 2012: 96).

Bu bağlamda hanehalkında 3 yaşın altında çocuğu olan 25-49 yaş arası erkeklerin istihdam oranı %89,1 iken kadın istihdam oranı 26,1'dir. Hanehalkında çocuğu olmayan 25-49 yaş arası erkek istihdam oranı %74,9 iken kadın istihdam oranı 52,3'tür. Bu veriler doğrultusunda çocuk sahibi olmak erkek istihdam oranını artırırken kadın istihdam oranını düşürmektedir. (TÜİK, 2022). Çocuk sahibi olan kadınların istihdam oranı ile çocuk sahibi olmayan kadınların istihdam oranı arasındaki fark iki katından fazladır.

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Literatür Özeti

Cinsiyet eşitsizliği kavramı geçmişten günümüze literatürde yerini edinmiş, pek çok bilim insanı tarafından çalışmalarında analiz edilmiştir. Nitekim bu kavram çerçevesinde kadınların işgücü piyasalarındaki yerini etkileyen faktörlere dair literatürde yapılmış birçok çalışma bulunmaktadır. Bunlardan en güncel ve en önemli olan ampirik çalışmalara bu tez kapsamında yer verilmiştir.

İlgili ampirik literatür incelendiğinde kadının işgücü piyasalarındaki durumuna dair analizlerin; eğitim düzeyi, yaş, medeni hal, hanehalkı büyüklüğü, ücretler, doğurganlık oranı gibi değişkenler üzerinden yapıldığı görülmektedir. Literatürde benzer sonuçlar ile karşılaşmıştır. Sonuçlar; Türkiye, ABD, Kanada, Afrika, Pakistan, Endonezya, Almanya, Nijerya, Kamerun, Hindistan, Çin ve diğer bazı OECD ülkelerinde eğitim düzeyi, yaş, bekar olmak gibi faktörlerin etkileri pozitifken evli olmak, doğurganlık oranı, hanehalkı büyüklüğü, ücretlerdeki ayrımcılık gibi faktörlerin etkileri negatif bulunmuştur. Nitekim Türkiye verileri ile gerçekleştirilen bölgesel analizlerde komşu bölgelerin kadın istihdamında birbirleriyle benzerlik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmalarda En Küçük Kareler Yöntemi, Logit Regresyon Analizi ve Zaman Serisi Analizi'nin sayıca fazla kullanıldığı tespit edilmiştir. Tablo 4'te ilgili literatüre dair özet tablosu verilmektedir.

Elgin ve Elveren (2021) çalışmalarında 125 Ülke için 1963-2000 zaman aralığında panel veri analizi ile kayıt dışı sektörün büyüklüğü ve gelir eşitsizliği ilişkisini incelemiştir. Çalışmaya göre, kayıt dışı istihdamdaki eşitsizlik yoksul ülkelerde pozitif zengin ülkelerde negatiftir. Bulgular, kadınların işgücüne katılımının artmasının gelir eşitsizliğini azalttığını göstermiştir. Kadınlar için en büyük zorluk ve işgücü piyasasındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin temel nedeni, erkeklere göre 2,5 kat daha fazla ücretsiz bakım işi yapmalarıdır.

Türkcan (2021) ise 1995-2019 zaman aralığında 117 Ülke için gerçekleştirdiği panel veri analizi sonucunda turizm endüstrisi ile tüm ülke gruplarında kadınların işgücüne katılımı arasında nedensel ilişkiler olduğunu vurgulamaktadır. Kadınların işgücüne katılım oranının nedeninin turizm gelirleri olduğu, ancak yüksek gelirli ülkelerde bunun tersinin geçerli olmadığı görülmektedir. Benzer sonuçlar üst orta gelirli ülkeler için de geçerlidir. Bu ülke grubunda turizm gelirlerinin nedeni kadınların işgücüne katılımıdır ancak bunun tersi geçerli değildir. Düşük gelirli ülkeler için ampirik sonuçlar, yüksek gelirli ve üst orta gelirli ülkeler ile benzerdir. Bu ülke grubunda yine turizm gelirlerinin kadın işgücüne katılma oranının nedeni olduğu ancak tersinin geçerli olmadığı görülmektedir.

Çolak (2021) çalışmasında Türkiye’de 2005-2019 periyodunda toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramının ekonomik büyüme üzerinde etkisini En Küçük Kareler Yöntemi ile incelemiştir. Çalışmada, ekonomik büyümenin en fazla etkisi ilk olarak ücret karşılığı çalışanlarda ikinci sırada lise ve lise düzeyine denk mezunu çalışan bireylerde cinsiyete göre ücret eşitsizliği oranı üzerinde etkisinin olduğu analiz edilmiştir. Ekonomik büyüme, kadın bireylerin refahını olumlu etkileyen bir faktör olduğu gözlemlenmiştir.

Çiçek ve Arlı (2021) çalışmalarında, 2018 yılına ait Türkiye Hanehalkı İşgücü Anketi mikro verileri ile bireylerin nüfus, sosyal ve ekonomik saptayıcılarının ve çalışma durumunun kayıt dışı istihdamı nasıl etkilediğini analiz etmişlerdir. Çalışmada bağımlı değişken olarak kayıtlı istihdam edilip edilmeme durumu dahil edilerek ikili probit model ele alınmıştır. Modele 9 değişken dahil edilmiştir. Bu değişkenler; bireyin cinsiyeti, bireyin yaşı, bireyin eğitim düzeyi, bireyin medeni hali, hanehalkı büyüklük oranı, hanehalkı reisine yakınlık durumu, bireyin çalışma durumu, bireyin işyeri ve çalışan personel sayısıdır. Sonuçlar; eğitim seviyesi düşük olan kişilerin daha niteliksiz işlere yönelmesine sebep olduğunu ve bu da kişilerin kayıt dışı istihdamın parçası olmasına olanak sağlamaktadır. Medeni durum incelendiğinde evli olan kişilerin kayıt dışı istihdama dahil olma olasılığının daha düşük olduğu görülmektedir. Yaş değişkeni incelendiğinde ise yaşlı olan grubun kayıt dışı istihdama yönelmesinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Bir diğer çalışma ise **Hipp ve Bünning** tarafından 2021 yılında gerçekleştirilmiştir. Almanya’da 3 Mart 2020 ile 2 Ağustos 2020 zaman aralığında çevrimiçi anket yöntemi

ile pandeminin toplumsal cinsiyet eşitliği üzerindeki etkilerini analiz etmişlerdir. Analizler sonucunda karantina sürecinde kadınların erkeklere göre daha az çalışma olasılığının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Sonuçlar kadınların daha fazla ebeveyn ve ev işi rolünü üstlendiği için toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin pandemi sırasında artış olduğunu göstermektedir.

Collins vd. (2020) ise ABD için Şubat ve Nisan 2020 dönemi için yaptıkları çalışmada kişi düzeyinde sabit etkiler modellerini kullanarak, küçük çocukları olan annelerin çalışma saatlerini babalardan dört ila beş kat daha fazla azalttıkları bulunmuştur. Bu bulgular, COVID-19 pandemisinin kadınların çalışma saatleri ve istihdamı üzerinde yarattığı zorlukların altını çizen bir başka olumsuz sonuca işaret etmektedir. Evden çalışanlar arasında, evde küçük çocukları (1-5 yaş arası) olan anneler, çalışma sürelerinde azalma olduğunu bildirmektedir.

Türkcan (2020) çalışmasında, 2017 yılında Türkiye’de bölgesel cinsiyet eşitsizliğini Uzaysal Analiz yöntemi ile test etmiştir. Sonuçlar, kadın eğitiminin ve mekânsal kümelenmenin, bölgesel kadın işgücüne katılım oranı üzerinde olumlu etkileri olduğunu göstermektedir. Yakın (komşu) bölgeler eşitsizlik üzerinde benzer sonuçlar göstermektedir. Nitekim hanehalkı büyüklüğü ve çocuk sayısının artması kadınların çalışmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca tarımsal kamu yatırımlarının da kadınların işgücüne katılım oranını düşürdüğü görülmektedir.

Toksöz ve Memiş ise 2020 yılında Türkiye için 2004-2016 zaman aralığında OLS ve Kantil Regresyon Yöntemi kullanarak cinsiyet ücret açığını analiz etmiştir. Kayıt dışı istihdam edilen kadınlar, özellikle tekstil ve giyim alt sektörlerinde, erkeklere göre çok daha az maaş alma eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. Sonuçlar ayrıca, kalan ücret farkı ile temsil edilen cinsiyete dayalı ücret farkının açıklanamayan kısmının, artan ihracat payları ile pozitif olarak ilişkili olduğunu göstermektedir. Öyle ki çalışmada ihracat gerçekleştiren ve kadın istihdamı payı fazla olan fakat ücret düzeyinin daha olarak düşük olduğu sektörlerde cinsiyet cinsiyet eşitsizliği yüksek oranda varlığını sürdürmektedir.

Sasongko, Huruta ve Huruta (2020) tarafından Endonezya için 2014-2018 periyodu kesit veri kullanılarak ildeki asgari ücret, ekonomik büyüme ve eğitim düzeyinin kadınların işgücüne katılım oranı üzerindeki etkisini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Asgari ücret ve eğitim düzeyinin kadınların işgücüne katılma oranı üzerinde önemli ölçüde olumlu etkileri olduğunu ortaya koymuşlardır. Ancak ekonomik büyüme kadının işgücüne katılımını anlamlı bir şekilde etkilememektedir. Bu bulgular, Endonezya hükümetinin kadınların işgücüne katılım oranını artırmak için asgari ücret, eğitim, çalışma yaşı ve iş deneyimini politika araçları olarak dikkate alması gerektiğini göstermektedir.

Ghosh (2022) çalışmasında, 2006-2016 periyodunda 30 Avrupa ülkesinde turizm ve konaklama endüstrisinde kadın girişimciliğinin belirleyicilerini nedensellik analizi yöntemiyle test etmiştir. Çalışmada ikinci nesil birim kök testi ve panel eşbütünleşme kullanmaktadır. Sonuçlar, çocuk bakım tesislerinin, ekonomik büyümenin, Küresel Girişimcilik Endeksi'nin, cinsiyet eşitliği endeksinin ve turizm gelirlerinin konaklama sektöründeki kadın girişimciliğini olumlu yönde etkilemedeki önemini göstermektedir.

Kundu ve Das (2019) ise 2010-2011 ve 2015-2016 dönemleri verileri ile Hindistan için panel veri analizi gerçekleştirmiştir. Ampirik sonuçlar, ticaret özgürlüğünün derecesinin artırılmasının endüstriyel kadın çalışanların endüstriyel erkek çalışanlara oranını azaltacağını, dolayısıyla ticaret özgürlüğünün endüstriyel istihdamda cinsiyet ayrımcılığını ağırlaştırdığını göstermektedir. Bu çalışma, özellikle kırsal alanlarda kadınlar arasında eğitimin yaygınlaştırılmasını ve özellikle yerel kadınlar arasında kendi kendine yardım grubu oluşturarak mikrofinans sisteminin daha fazla gelişmesini ve katılımını, kadın tarımının ücret oranının kararlaştırılması sırasında güçlendirme ve pazarlık gücünü artırabileceğini göstermektedir.

Bir diğer çalışma ise **Ma** tarafından 2019 yılında gerçekleştirilmiştir. Çalışmada 2014 yılı Çin Nüfus Dinamiği Verileri ile Logit Regresyon Analizi gerçekleştirilmiştir. Bulgular, Kadın eğitim düzeyi ne kadar yüksekse, ikinci çocuğun çocuk doğurma isteğinin o kadar düşük olduğu; kadın mesleği ne kadar istikrarlıysa veya iyi gelişme beklentileri ne kadar yüksekse, iki çocuğun çocuk sahibi olma isteği o kadar düşük olduğunu göstermektedir.

Aksoy, Felek, Yayla ve Çeviş (2019) çalışmasında, 1988-2018 periyodunda Türkiye'de kadın istihdamını belirleyen faktörleri ARDL Sınır Testi ile analiz etmiştir. Çalışmada uzun dönem ele alındığında asgari ücret düzeyi kadın istihdamında anlamlı bir etki

göstermemiştir. Öte yandan kadının istihdama katılmasını etkileyen başlıca iki faktör medeni durumu evli olan kadınlar ve işsizlik oranı olarak tespit edilmiştir.

Bir başka çalışma ise **Güriş vd.** tarafından 2019 yılında gerçekleştirilmiştir. 33 OECD Ülkesi ve 2004-2016 periyoduna dair yaptıkları panel veri analizleri sonucunda kadınların eğitim düzeyi, doğurganlık oranı ve nihai tüketim harcamaları içerisinde ev için yapılan harcamalarda meydana gelen herhangi bir artışın, kadın istihdamını oldukça arttırıcı yönde etkilediği görülmüştür. Aynı zamanda çocuklar ve kadınlar için son yıllarda geliştirilen eğitim politikalarının, kadın eğitim düzeyinin yükselmesine ve dolaylı olarak işgücüne katılma durumunda artış sağladığı düşünülmektedir. Öyle ki kadınların doğum oranlarında bir birimlik artış olduğunda, kadınların iş gücüne katılma olasılığı katılmama olasılığına göre yaklaşık 74 kat daha fazladır. Kadınların yükseköğretime katılım oranlarında bir birim artış olduğunda, kadınların iş gücüne katılma olasılığı katılmama olasılığına göre yaklaşık 96 kat daha fazladır.

Feng ve Zhou (2018) tarafından yapılan çalışmada 226 ülke için 1985-2016 zaman aralığında endüstriyel istihdamında ticaret özgürlüğünün cinsiyet ayrımcılığı üzerindeki etkisini incelenmiştir. Sonuç, ticari açıklığın istihdamda endüstriyel cinsiyet ayrımcılığını azaltmadığı, aksine ticaretin korunmasının endüstriyel istihdamda cinsiyet ayrımcılığını iyileştirebileceğidir. Bu çalışmada, açıklanan değişken olarak endüstriyel kadın çalışanların endüstriyel erkek çalışanlara oranı, açıklayıcı değişkenler olarak dış ticarete bağımlılık ve MFN ağırlıklı ortalama tarife oranı kullanılmıştır.

Bir diğer çalışmada ise **Tunç** (2018) 2015 yılı verileri ile 99 ülke için yaptığı çalışmada yatay kesit analizi kullanmıştır. En Küçük Kareler Yöntemi uygulanan çalışmadaki sonuçlar; gelir düzeyi ve insani gelişme düzeyi düşük ülkelerde toplumsal cinsiyet eşitsizliğindeki artışın yüksek gelirli ülkelere göre daha fazla olduğunu, cinsiyet bazında eşitsizliklerin ve yoksulluğun feminizasyonunun daha fazla olduğunu göstermektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramı insani kalkınma üzerindeki etkisi zayıftır. Öyle ki en anlamlı etki az gelişmiş ülkelerde gözlemlenmiştir. Kadın yoksulluğunun azaltılması veya ortadan kaldırılmasında eğitim düzeyi anlamlı bir etkiye sahiptir.

Njang Che ve Sundjo 2018 yılında gerçekleştirdiği çalışmada 2011 yılı verileri ile Kamerun'da kadınların işgücüne katılımının belirleyicileri araştırılmıştır. Logit

regresyon kullanılarak bağımlı değişken kadınların işgücüne katılımı; bağımsız değişkenler olarak eğitim düzeyi, eşin çalışma durumu, hanehalkı özellikleri ve din türü ele alınmıştır. İlköğretim düzeyi, kadınların işgücüne katılımı üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Ayrıca 0-5 yaş arası küçük çocukların varlığı kadının iş bulma şansını azaltmakta, dolayısıyla işgücü arzını azaltmaktadır, çünkü bunun yerine kadınlara bakmak için daha fazla zaman ayırması ve işe çok az veya hiç zaman ayırması gerekecektir. Eşin çalışmıyor olmasının doğurganlık ile pozitif bir ilişkisi vardır ve bu da kocanın istihdam edilebilirliğinin kadınların işgücü piyasasına katılımını büyük ölçüde etkileyeceğinin bir göstergesidir.

Jithitikulchai (2018) çalışmasında, Tayland için 1986-2013 zaman aralığında Ulusal Temsili İşgücü Anketlerini OLS yöntemi ile analiz ederek Tayland'daki ücretli işçilerin cinsiyete dayalı ücret farklarına ilişkin saatlik kazançlardaki eğilimleri ve heterojenliği incelemektedir. Bulgular, kadınların erkeklerden daha az kazanmaya devam ettiğini göstermektedir. Öte yandan yüksek öğrenim görmüş, küçük firmalarda görev yapan veya daha uzun yıllara dayanan iş tecrübesine sahip olanlar gibi belirli gruplarda kadınlara, erkeklerden önemli ölçüde daha az ücret ödenmektedir. Nitekim eşitsizlik devam ederken, genel fark son yıllarda daralmıştır.

Kaya ve Selim (2018) çalışmalarında 2015 yılı Türkiye Hanehalkı işgücü mikro veri seti ile regresyon analizi ve Oaxaca ayrıştırma yöntemini kullanmışlardır. Çalışmada bağımlı değişken olarak ücret düzeyi, bağımsız değişken olarak, yaş, eğitim düzeyi, mesleki deneyim yılı, bireyin cinsiyeti dahil edilmiştir. Sonuçlar cinsiyetler arası ücret eşitsizliğinin var olduğunu göstermektedir. Öte yandan kadınların eğitim düzeyi erkeklere göre yüksektir, erkeklerin mesleki deneyim yılı kadınlara oranla fazladır.

Çelebioğlu (2017) çalışmasında Türkiye 2014 verileri ile Keşifsel Mekansal Veri Analizi gerçekleştirmiştir. Bağımsız değişken olarak; cinsiyet eşitliği endeksi, sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi, cinsiyete dayalı ücret farkı ve hanehalkı büyüklüğü, Bağımlı değişken olarak ise kadın istihdamının toplam istihdam içindeki payı ele alınmıştır. Bulgular, bağımsız değişkenler ile kadın istihdamı arasında anlamlı ilişkiler olduğunu göstermektedir. Öyle ki Türkiye'nin batısında kadın istihdamının payı daha yüksektir. Özellikle gelişmiş turizm sektörü ve sanayi yatırımları sayesinde ülkenin kıyı

kesimlerinde ve sanayileşmiş şehirlerde daha fazla kadın istihdam edilebilmektedir. Öte yandan Orta Anadolu ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinin çoğu daha düşük Cinsiyet Eşitliği değerlerine sahiptir.

Lv ve Yang (2017) çalışmasında, 1991-2012 periyodunda 99 ülkeye ait veriler ile kadınların siyasete katılımının işgücüne katılımı üzerindeki etkisini panel veri analizi yöntemiyle test etmişlerdir. Sonuçlar, kadınların siyasi temsilinin kadınların işgücüne katılımın oranına fayda sağladığına dair kanıtlar sunmaktadır. Politika açısından bakıldığında ise tahmin sonuçları kadınların siyasi statüsünü dünya çapında iyileştirmenin kadın istihdam fırsatlarını destekleyebileceğini göstermektedir.

Uğuz ve Topbaş 2016 yılında yayınlanan çalışmalarında ise Türkiye’de 2011 yılı Hanehalkı İşgücü Anketi Verileri ile 77.058 konaklama işletmelerinde 1.120 çalışana ait veriler ile Qaxaca ve Cotton ayrıştırma analizi yöntemleri ile test etmişlerdir. Çalışmada cinsiyete göre ücret farkı %6 oranında eşitsizlikten ileri gelmektedir. Bulgular, ayrımcılık katsayısı genelden özele inildikçe arttığını göstermektedir. Türkiye genelinde fiilen çalışan kadın bireylerin eğitim düzeyi erkek bireylere oranla yüksektir. Bu durum turizm sektöründe tam tersi durumdadır kadınların eğitim düzeyi erkeklere oranla %4,3 daha düşüktür.

Bir diğer çalışma ise **Emara** (2015) 1990-2011 periyodunda gelişmekte olan 29 ülke için Prais Winsten Regresyon Analizi gerçekleştirerek doğurganlık oranı ve kadınların işgücüne katılım oranı arasında negatif ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Diğer bir deyişle, anneler için daha uzun ücretli izin süreleri, anneler için ücretli izin yerine daha yüksek ücret değiştirme yüzdesi ve daha uzun emzirme kapsamı gibi aile planlamasına yönelik daha esnek politikalar doğurganlık oranını yükseltmektedir.

Cho ve Lee (2015), çalışmalarında 2005-2014 periyodunda Güney Kore için Logit Regresyon Analizi gerçekleştirmişlerdir. Analize göre, kadınlar, 2005 yılına kıyasla 2014 yılında, büyük ve standart istihdam piyasası olarak sınıflandırılan birincil işgücü piyasasında erkeklere göre nispeten daha küçük bir artış gözlemlenmiştir ancak küçük işgücünü içeren ikincil işgücü piyasasında erkeklere göre nispeten daha büyük bir artış göstermiştir.

Bir başka çalışmada ise **Kawaguchi** (2015) tarafından 1989-2009 periyodunda Japonya için gerçekleştirilmiştir. Analizler, Uluslararası İşgücü Piyasalarına sahip işyerlerinin işyerlerinde önemli ölçüde yüksek cinsiyet eşitsizliğine sahip olduğunu göstermiştir. Yaşam boyu istihdam sistemine, kıdem ücreti sistemine veya dahili terfi sistemine sahip işyerlerinde cinsiyetler arasında büyük ücret farkları olması, daha az tam zamanlı kadın işçi çalıştırması ve daha az kadın yöneticiye sahip olması muhtemeldir. Ücretler, tam zamanlı kadın çalışma oranı, kadın yönetici oranı değişkenleri kullanılarak sabit etkili tahmin yöntemlerini uygulamak için kuruluşların üç haneli endüstri ve firma büyüklüğüne göre gruplandırıldığı yarı panel verileri oluşturulmuştur. Bu model uygulandığında ise söz konusu olumsuz ilişkiler çok daha küçük hale gelmiştir.

Fadayomi ve Oluranti (2014) çalışmada 2005 yılında gerçekleştirilen Nijerya İşgücü Piyasası Anketi'nde toplanan verileri kullanarak, hane yapısının Nijerya'da işgücü piyasasına katılım üzerindeki etkisini ampirik olarak incelemektedir. Çalışmada Logit Regresyon analizi kullanılmıştır. Yaş, eğitim, evli olmak, ülkenin güney kesiminde ikamet etmek ve erkek olmak işgücüne katılımı artırmakta, kentsel alanda yaşamak ise azaltmaktadır. Hanehalkı büyüklüğü arttıkça erkekler daha fazla çalışmakta kadınlar ise daha az çalışmaktadır. Öyle ki boşanmış kadınlar evli kadınlardan daha fazla işgücüne dahil olmaktadır.

Mujahid (2014) çalışmasında, 2005-2006 zaman aralığında Pakistan'a dair kesit veri analizi ve probit modelleme ile kadınların işgücüne katılımını belirleyen faktörleri analiz etmiştir. Sonuçlar, Yüksek öğrenim görmüş kadınların işgücüne katılma olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla eğitim düzeyi yükseldikçe katılım olasılığı da önemli ölçüde artmaktadır. Kadınların yaşı ve deneyimi, işgücü piyasasına katılma kararı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Medeni durum, kadınların katılım oranlarını etkileyen bir diğer faktördür. Pakistan örneğinde, evli kadınların işgücü piyasasına girme olasılığı daha düşüktür ancak boşanmış, dul ve bekar için bunun tersi geçerlidir. Bunun nedeni çoğunlukla, kadınlarla ilgili tüm kararların erkek üyeleri tarafından alındığı ataerkil ve erkek egemen toplumdur.

Cho, Lee ve Jung (2013) çalışmalarında, Kore için cam tavan etkisini ve cinsiyete dayalı ücret farkını 2008 yılı verileri ile Kantil Regresyon ve ücret farkı ayrıştırma yöntemleri

kullanarak analiz etmişlerdir. Ayrıca, firma büyüklüğü, istihdam türü ve eğitim düzeyi gibi yapısal işgücü piyasası özelliklerini dikkate alarak işgücü piyasasını çekirdek ve çevre sektörlerle ayırdıktan sonra cinsiyete dayalı ücret farkı incelenmiştir. Ampirik analize göre, küçük ve orta ölçekli şirketlerde çalışan daha düşük eğitim düzeyine sahip düzensiz kadın işçiler için cam tavan etkisinin, çok katmanlı Kore işgücü piyasası yapısı altındaki diğer sektörlerdekilere kıyasla çok daha güçlü olduğunu göstermiştir. Bu sonuç, çekirdek sektörde cam tavan etkisinin zayıf olduğunu gösterirken, çevresel bir sektörde ücret niceliği düşükten yüksek seviyelere doğru hareket ettikçe görünmez cinsiyet ayrımcılığının arttığını göstermektedir.

Er (2013) çalışmasında, 2010 yılı verileri ile Türkiye’de işgücünü etkileyen faktörleri çoklu regresyon analizi ve mekânsal bağımlılık yöntemi ile incelemiş, bölgesel etkileşiminin payını analiz etmiştir. Çalışmada eğitim düzeyi, erkek işgücüne katılımını ve kadınların tarım sektöründeki payını pozitif etkilemektedir. Öte yandan doğurganlık oranı negatif etkilemektedir. Nüfus artış oranı herhangi bir etkiye sahip değildir. Yakın bölgelerde kadın bireylerin işgücüne katılım oranı diğer bölgelerden etkilenmektedir. Bu bağlamda mekânsal etki söz konusudur.

Anyanwu ve Augustine (2013) 48 Afrika ülkesi için 1991-2009 aralığı verileri ile En Küçük Kareler yöntemini kullanarak Afrika’da istihdamdaki cinsiyet eşitliği özelliklerini ve temel itici güçlerini ele almışlardır. Tüm Afrika ve Sahra altı Afrika örnekleri için demokrasinin, daha yüksek gayri safi yurtiçi yatırımın, daha fazla ilköğretimin ve nüfusun kentsel payının yüksek olması istihdamda cinsiyet eşitliğini artırırken, kişi başına düşen reel GSYİH düzeyinin yüksek olması, daha yüksek doğrudan yabancı yatırım, daha yüksek cinsiyet nüfus oranı ve net petrol ihraç eden bir ülke olması bunu düşürme eğilimindedir. Kuzey Afrika’da daha yüksek gayri safi yurtiçi yatırım, daha yüksek kentsel nüfus payı, daha fazla orta öğretim ve petrol ihraç eden bir ülke olmak istihdamda cinsiyet eşitliğini artırmakta, daha yüksek kişi başı reel GSYİH seviyeleri, daha fazla ilköğretim ve cinsiyet nüfus oranı alt bölgede istihdamda cinsiyet eşitliğini düşürme eğilimindedir. Emek yoğun istihdam, kadınların reel ücretlerde ve sosyal sermayede kazanç elde edebilecekleri uygun bir kanalı temsil ettiğinden, bu endüstrilerin korunması Afrika ülkeleri için bir politika önceliği olmalıdır.

Korkmaz vd. (2013) 2000-2012 periyodunda Türkiye ve ABD için Granger Nedensellik analizi kullanılmıştır. Sonuçlar; “Amerika’da 2000 yıllarının sonuna gelindiğinde kadın istihdam oranındaki gelişme seviyesi %5 düzeyindedir. Öte yandan Türkiye’de aynı oran %25 düzeyinde saptanmıştır. Nitekim kriz dönemlerinin istihdam oranındaki etkisi işsizlik oranının hem Amerika’da hem de Türkiye’de arttığı ve kriz dönemlerinin bittiği zamanda iyileşme eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. İşgücüne katılım oranı; Amerika’da %50 düzeyinde, Türkiye ise %25 düzeyindedir. Amerika’da istihdamda olan kadın bireylerin çoğu eğitim düzeyi yüksek işlerdedir, Türkiye’de ise istihdam edilen kadınlar balıkçılık ve zirai gibi çalışma sektörlerinde olduğu analiz edilmiştir. Öte yandan Amerika’da Gayri Safi Milli Hasılda gerçekleşen büyüme, kadının istihdam oranında pozitif etkiye sahipken Türkiye’de her iki değişken de birbirinin nedenidir.

Kızılgöl (2012) çalışmasında, 2002-2008 zaman aralığında Türkiye’de kadınların istihdama katılmasını etkileyen faktörleri Lojistik Regresyon yöntemi ile test etmiştir. Bulgular, kadınların işgücüne katılmasını belirleyen faktörlerin eğitim düzeyi, hanehalkının gelir düzeyi, bağımlılık oranı, konut sahibi olmak ve yaşın olduğu saptanmıştır. Öte yandan sahip olunan çocuk sayısı, kent kesiminde işgücüne katılım oranını azaltmıştır fakat kırsal kesimde arttırmıştır.

İnce (2010) çalışmasında 1980-2004 periyodunda Türkiye için zaman serisi analizi gerçekleştirmiştir. Çalışmada, yetişkin kadın okuryazarlık oranının belirleyicileri, eğitimin göstergeleri dışında kalan ilk, orta, yüksek ve yüksek öğrenim mezunu kadın oranı, kişi başına düşen GSYİH büyüme oranı, doğurganlık oranı ve kadın işsizlik oranının kadın emeğini nasıl etkilediği incelemiştir. Sonuçlar, eğitim seviyesinin toplumdaki kadınlar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir pozitif etki yarattığını göstermektedir.

Heathcote, Perri ve Violante 2010 yılında yaptıkları zaman serisi analizinde 1967-2006 zaman aralığında ABD verileri incelenmiştir. Bulgulara göre, 1967 ile 2006 arasında ücret eşitsizliğinde büyük ve istikrarlı bir artış vardır. Çalışılan saatlerin dağılımındaki değişiklikler, 1982’den önce kazanç eşitsizliğindeki artışı keskinleştirirken, sonrasındaki artışı azaltmaktadır. 2002 ile 2007 arasındaki gelir yılları arasında, kazanç ve gelirdeki eşitsizlik oldukça istikrarlıdır. Ardından, 2007 ve 2008 arasında, özellikle dağılımın en

alt noktasında, durgunluğun başlamasıyla birlikte kazanç eşitsizliği önemli ölçüde artmaktadır.

Cho, Cho ve Song (2009) çalışmalarında 2005 yılı için Kore ve ABD verilerini karşılaştırarak kamu ve özel sektördeki cinsiyetler arası kazanç farkının ampirik analizini Blinder-Oaxaca Ayırıştırma Yöntemi ile gerçekleştirmiştir. ABD ve Kore’de kamu ve özel sektör arasındaki cinsiyet kazanç farkının ayırıştırma sonuçları göz önüne alındığında, ABD’de özel işgücü piyasasında saatlik kazançların nispeten daha yüksek olduğu gösterilirken, Kore’de kamu işgücü piyasasında kazançlar daha yüksektir. Çalışma saatleri açısından ABD’de kamu sektörü çalışanları, özel sektördeki meslektaşlarına göre bir saat daha az çalışmaktadır. Kore’de, bu boşluk ABD’dekinden daha geniş görünüyor. Çalışma koşullarının ücretler ve çalışma saatleri açısından incelenmesine bakıldığında, Kore’de kamu sektörü özel sektöre göre daha iyi görünmektedir. ABD’de kamu ve özel sektör arasındaki cinsiyetler arası kazanç farkı çok küçüktür. Buna karşılık, cinsiyetler arası kazanç farkının özel sektörde Kore’de kamu sektörüne göre çok daha geniş olduğu gösterilmektedir.

Doğrul (2008) 2003 yılı verileri ile Türkiye için logit regresyon analizi kullanarak gerçekleştirdiği çalışmada elde ettiği bulgular eğitim düzeyi, ekonomik durum, sahip olunan çocuk sayısı ve sahip olunan çocukların yaş düzeyinin kadının işgücüne katılımını etkileyen faktörler olarak saptanmıştır. Analiz bekar kadınların işgücüne katılma olasılığının artacağını evli kadınların ise azalacağını sunmaktadır. Eğitim düzeyi arttıkça kadın birey işgücüne katılmaya isteklidir.

Tansel (2001) ise 1980-1985 ve 1990 yılları için Türkiye’nin 67 ilini baz alarak panel veri çalışması gerçekleştirmiştir. Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranlarına ilişkin zaman serisi kanıtları sunmakta ve bunun iller arası belirleyicilerini dikkate almaktadır. Türkiye’deki iller arası tahminler, kadınların işgücüne katılımı ile ekonomik kalkınma düzeyi arasındaki U şeklindeki hipotezi doğrulamaktadır. Bu çalışmanın diğer önemli bulguları, iller arası analizde kadınların işgücüne katılımının belirleyicilerinde yüksek bir ekonomik büyüme oranının, muhtemelen kadınlar için iş fırsatlarını artırarak, kadınların işgücüne katılımını artırdığı bulunmuştur. Kadınların eğitiminin, kadın bireylerin işgücüne katılım oranında güçlü bir pozitif etkisi vardır.

Tablo 4: Literatür Özet Tablosu

Yazar ve Tarih	Veri Seti	Yöntem	Ampirik Bulgular
Elgin ve Elveren (2021)	1963-2000 periyodu 125 Ülke	En Küçük Kareler Yöntemi (EKK)	Çalışmaya göre, kayıt dışı istihdamdaki eşitsizlik yoksul ülkelerde pozitif zengin ülkelerde negatiftir. Bulgular, kadınların işgücüne katılımının artmasının gelir eşitsizliğini azalttığını göstermiştir. Kadınlar için en büyük zorluk ve işgücü piyasasındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin temel nedeni, erkeklere göre 2,5 kat daha fazla ücretsiz bakım işi yapmalarıdır.
Türkcan (2021)	1995-2019 periyodu 117 Ülke	Birim Kök Testi- Granger Nedensellik Analizi-Fisher Panel Eşbütünleşme Analizi	Turizm endüstrisi ile tüm ülke gruplarında kadınların işgücüne katılımı arasında nedensel ilişkiler olduğunu vurgulamaktadır. Kadınların işgücüne katılım oranının nedeninin turizm gelirleri olduğu, ancak yüksek gelirli ülkelerde bunun tersinin geçerli olmadığı görülmektedir
Çolak (2021)	2005-2019 periyodu Türkiye	EKK	Çalışmada, ekonomik büyümenin en fazla etkisi ilk olarak ücret karşılığı çalışanlarda ikinci sırada lise ve lise düzeyine denk mezunu çalışan bireylerde cinsiyete göre ücret eşitsizliği oranı üzerinde etkisinin olduğu analiz edilmiştir. Ekonomik büyüme, kadın bireylerin refahını olumlu etkileyen bir faktör olduğu gözlemlenmiştir.
Çiçek ve Arlı (2021)	2018 Türkiye	İkili Probit Model	Eğitim seviyesi düşük olan kişilerin daha niteliksiz işlere yönelmesine sebep olduğunu ve bu da kişilerin kayıt dışı istihdamın parçası olmasına olanak sağlamaktadır. Medeni durum incelendiğinde evli olan kişilerin kayıt dışı istihdama dahil olma olasılığının daha düşük olduğu görülmektedir. Yaş değişkeni incelendiğinde ise yaşlı olan grubun kayıt dışı istihdama yönelmesinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.
Hipp ve Bünning (2021)	3 Mart 2020 – 2 Ağustos 2020 periyodu Almanya	Logit Regresyon Analizi	Çalışmada karantina sürecinde kadınların erkeklere göre daha az çalışma olasılığının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Sonuçlar kadınların daha fazla ebeveyn ve ev işi üstlendiği için toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin pandemi sırasında artış olduğunu göstermektedir.
Collins, vd. (2020)	Şubat – Nisan 2020 periyodu ABD	Sabit Etkiler Modeli	Çalışmada küçük çocukları olan annelerin çalışma saatlerini babalardan dört ila beş kat daha fazla azalttıkları bulunmuştur. Evden çalışanlar arasında, evde küçük çocukları (1-5 yaş arası) olan anneler, çalışma sürelerinde azalma olduğunu bildirmektedir.

Tablo 4: Literatür Özet Tablosu – Devam

Yazar ve Tarih	Veri Seti	Yöntem	Ampirik Bulgular
Türkcan (2020)	2008-2017 Türkiye	Spatial Method	Sonuçlar, kadın eğitiminin ve mekânsal kümelenmenin, bölgesel kadın işgücüne katılım oranı üzerinde olumlu etkileri olduğunu göstermektedir. Yakın (komşu) bölgeler eşitsizlik üzerinde benzer sonuçlar göstermektedir. Nitekim hanehalkı büyüklüğü ve çocuk sayısının artması kadınların çalışmasını olumsuz yönde etkilemektedir.
Toksöz ve Memiş (2020)	2004-2016 periyodu Türkiye	EKK ve Kantil Regresyon	Kayıt dışı istihdam edilen kadınlar, özellikle tekstil ve giyim alt sektörlerinde, erkeklere göre çok daha az maaş alma eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. Öyle ki çalışmada ihracat gerçekleştiren ve kadın istihdamı payı fazla olan fakat ücret düzeyinin daha olarak düşük olduğu sektörlerde cinsiyet cinsiyet eşitsizliği yüksek oranda varlığını sürdürmektedir.
Sasongko, Huruta ve Huruta (2020)	2014-2018 periyodu Endonezya	Birim Kök Testi ve EKK	Asgari ücret ve eğitim düzeyinin kadınların işgücüne katılma oranı üzerinde önemli ölçüde olumlu etkileri olduğunu ortaya koymuşlardır. Ancak ekonomik büyüme kadın bireylerin işgücüne katılımı üzerinde anlamlı etkiye sahip değildir.
Ghosh (2022)	2006-2016 periyodu 30 Avrupa ülkesi	Birim Kök Testi Panel Eşbütünleşme Nedenselli Analizi	Sonuçlar, çocuk bakım tesislerinin, ekonomik büyümenin, Küresel Girişimcilik Endeksi'nin, cinsiyet eşitliği endeksinin ve turizm gelirlerinin konaklama sektöründeki kadın girişimciliğini olumlu yönde etkilemedeki önemini göstermektedir.
Kundu ve Das (2019)	2010-2011 ve 2015-2016 periyodu Hindistan	Sabit Etkiler Modeli	Ampirik sonuçlar, ticaret özgürlüğünün derecesinin artırılmasının endüstriyel kadın çalışanların endüstriyel erkek çalışanlara oranını azaltacağını, dolayısıyla ticaret özgürlüğünün endüstriyel istihdamda cinsiyet ayrımcılığını ağırlaştırdığını göstermektedir.
Ma (2019)	2019 Çin	Logit Regresyon Analizi	Bulgular, kadın eğitim düzeyi ne kadar yüksekse, ikinci çocuğun çocuk doğurma isteğinin o kadar düşük olduğu; kadın mesleği ne kadar istikrarlıysa veya iyi gelişme beklentileri ne kadar yüksekse, iki çocuğun çocuk sahibi olma isteği o kadar düşük olduğunu göstermektedir.

Tablo 4: Literatür Özet Tablosu – Devam

Yazar ve Tarih	Veri Seti	Yöntem	Ampirik Bulgular
Aksoy, Felek, Yayla ve Çeviş (2019)	1988-2018 periyodu Türkiye	ARDL Sınır Testi	Çalışmada uzun dönem ele alındığında asgari ücret düzeyi kadın istihdamında anlamlı bir etki göstermemiştir. Öte yandan kadının istihdama katılmasını etkileyen başlıca iki faktör medeni durumu evli olan kadınlar ve işsizlik oranı olarak tespit edilmiştir.
Güriş, vd (2019)	2004-2016 periyodu 33 OECD Ülkesi	Dengesiz panel logit modeli Sabit etkili panel logit modeli Hausman test	Kadınların doğum oranlarında bir birimlik artış olduğunda, kadınların iş gücüne katılma olasılığı katılmama olasılığına göre yaklaşık 74 kat daha fazladır. Kadınların yükseköğretime katılım oranlarında bir birim artış olduğunda, kadınların iş gücüne katılma olasılığı katılmama olasılığına göre yaklaşık 96 kat daha fazladır.
Feng ve Zhou (2018)	1985-2016 periyodu 226 Ülke	Benchmark Regresyon analizi	Bu çalışmada, açıklanan değişken olarak endüstriyel kadın çalışanların endüstriyel erkek çalışanlara oranı, açıklayıcı değişkenler olarak dış ticarete bağımlılık ve MFN ağırlıklı ortalama tarife oranı kullanılmıştır. Sonuç, ticari açıklığın istihdamda endüstriyel cinsiyet ayrımcılığını azaltmadığı, aksine ticaretin korunmasının endüstriyel istihdamda cinsiyet ayrımcılığını iyileştirebileceğidir.
Tunç (2018)	2015 99 Ülke	EKK	Gelir düzeyi ve insani gelişme düzeyi düşük ülkelerde toplumsal cinsiyet eşitsizliğindeki artışın yüksek gelirli ülkelere göre daha fazla olduğunu, cinsiyet bazında eşitsizliklerin ve yoksulluğun feminizasyonunun daha fazla olduğunu göstermektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramı insani kalkınma üzerinde etkili değildir. En yüksek etki az gelişmiş ülke ekonomileri için bulunmuştur. Kadın yoksulluğunun giderilmesi eğitim düzeyi belirleyici olmaktadır.
Njang Che ve Sundjo (2018)	2011 Kamerun	Logit Regresyon Analizi	İlköğretim düzeyi, kadınların işgücüne katılımı üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Ayrıca 0-5 yaş arası küçük çocukların varlığı kadının iş bulma şansını azaltmakta, dolayısıyla işgücü arzını azaltmaktadır. Eşin çalışmıyor olmasının doğurganlık ile pozitif bir ilişkisi vardır.

Tablo 4: Literatür Özet Tablosu – Devam

Yazar ve Tarih	Yöntem	Veri Seti	Ampirik Bulgular
Jithitikulchai (2018)	1986-2013 periyodu Tayland	EKK	Bulgular, kadınların erkeklerden daha az kazanmaya devam ettiğini göstermektedir. Öte yandan yüksek öğrenim görmüş, küçük firmalarda görev yapan veya daha uzun yıllara dayanan iş tecrübesine sahip olanlar gibi belirli gruplarda kadınlara, erkeklerden önemli ölçüde daha az ücret ödenmektedir. Nitekim eşitsizlik devam ederken, genel fark son yıllarda daralmıştır.
Kaya ve Selim (2018)	2015 Türkiye	Regresyon Analizi ve Qaxaca Ayırıştırma Yöntemi	Çalışmada bağımlı değişken olarak ücret düzeyi, bağımsız değişken olarak, yaş, eğitim düzeyi, mesleki deneyim yılı, bireyin cinsiyeti dahil edilmiştir. Sonuçlar cinsiyetler arası ücret eşitsizliğinin varolduğunu göstermektedir. Öte yandan kadınların eğitim düzeyi erkeklere göre yüksektir, erkeklerin mesleki deneyim yılı kadınlara oranla fazladır.
Çelebioğlu (2017)	2014 Türkiye	Moran's I – Keşifsel Mekansal Analiz	Bulgular, bağımsız değişkenler ile kadın istihdamı arasında anlamlı ilişkiler olduğunu göstermektedir. Öyle ki Türkiye'nin batısında kadın istihdamının payı daha yüksektir. Özellikle gelişmiş turizm sektörü ve sanayi yatırımları sayesinde ülkenin kıyı kesimlerinde ve sanayileşmiş şehirlerde daha fazla kadın istihdam edilebilmektedir. Öte yandan Orta Anadolu ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinin çoğu daha düşük Cinsiyet Eşitliği değerlerine sahiptir.
Lv ve Yang (2017)	1991-2012 periyodu 99 ülke	Panel veri analizi- Regresyon Analizi	Sonuçlar, kadınların siyasi temsilinin kadınların işgücüne katılımın oranına fayda sağladığına dair kanıtlar sunmaktadır. Politika açısından bakıldığında ise tahmin sonuçları kadınların siyasi statüsünü dünya çapında iyileştirmenin kadın istihdam fırsatlarını destekleyebileceğini göstermektedir.

Tablo 4: Literatür Özet Tablosu – Devam

Yazar ve Tarih	Veri Seti	Yöntem	Ampirik Bulgular
Uğuz ve Topbaş (2016)	2011 Türkiye	Qaxaca ve Cotton ayrıştırma analizi	Bulgular, ayrımcılık katsayısı genelden özele inildikçe arttığını göstermektedir. Türkiye genelinde fiilen çalışan kadın bireylerin eğitim düzeyi erkek bireylere oranla yüksektir. Bu durum turizm sektöründe tam tersi durumdadır kadınların eğitim düzeyi erkeklere oranla %4,3 daha düşüktür.
Emara (2015)	1990-2011 periyodu 29 Ülke	Prais Winsten Regresyon Analizi	Doğurganlık oranı ve kadınların işgücüne katılım oranı arasında negatif ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Diğer bir deyişle, anneler için daha uzun ücretli izin süreleri, anneler için ücretli izin yerine daha yüksek ücret değiştirme yüzdesi ve daha uzun emzirme kapsamı gibi aile planlamasına yönelik daha esnek politikalar doğurganlık oranını yükseltmektedir.
Cho ve Lee (2015)	2005-2014 peyiyodunda Güney Kore	Logit Regresyon Analizi	Analize göre, kadınlar, 2005 yılına kıyasla 2014 yılında, büyük ve standart istihdam piyasası olarak sınıflandırılan birincil işgücü piyasasında erkeklere göre nispeten daha küçük bir artış gözlemlenmiştir ancak küçük işgücünü içeren ikincil işgücü piyasasında erkeklere göre nispeten daha büyük bir artış göstermiştir.
Kawaguchi (2015)	1989-2009 periyodu Japonya	OLS	Analizler, Uluslararası İşgücü Piyasalarına sahip işyerlerinin işyerlerinde önemli ölçüde yüksek cinsiyet eşitsizliğine sahip olduğunu göstermiştir. Yaşam boyu istihdam sistemine, kıdem ücreti sistemine veya dahili terfi sistemine sahip işyerlerinde cinsiyetler arasında büyük ücret farkları olması, daha az tam zamanlı kadın işçi çalıştırması ve daha az kadın yöneticiye sahip olması muhtemeldir.
Fadayomi ve Oluranti (2014)	2005 Nijerya	Logit Regresyon Analizi	Yaş, eğitim, evli olmak, ülkenin güney kesiminde ikamet etmek ve erkek olmak işgücüne katılımı artırmakta, kentsel alanda yaşamak ise azaltmaktadır. Hanehalkı büyüklüğü arttıkça erkekler daha fazla çalışmakta kadınlar ise daha az çalışmaktadır. Öyle ki boşanmış kadınlar evli kadınlardan daha fazla işgücüne dahil olmaktadır.

Tablo 4: Literatür Özet Tablosu – Devam

Yazar ve Tarih	Veri Seti	Yöntem	Ampirik Bulgular
Mujahid (2014)	2005-2006 periyodu Pakistan	Probit Modelleme	Sonuçlar, Yüksek öğrenim görmüş kadınların işgücüne katılma olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe katılım olasılığı da önemli ölçüde artmaktadır. Medeni durum, kadınların katılım oranlarını etkileyen bir diğer faktördür. Pakistan örneğinde, evli kadınların işgücü piyasasına girme olasılığı daha düşüktür ancak boşanmış, dul ve bekar için bunun tersi geçerlidir. Bunun nedeni çoğunlukla, kadınlarla ilgili tüm kararların erkek üyeleri tarafından alındığı ataerkil ve erkek egemen toplumdur.
Cho, Lee ve Jung (2013)	2008 Kore	Kantil Regresyon Analizi Ücret Farkı Ayırıştırma	Ampirik analize göre, küçük ve orta ölçekli şirketlerde çalışan daha düşük eğitim düzeyine sahip düzensiz kadın işçiler için cam tavan etkisinin, çok katmanlı Kore işgücü piyasası yapısı altındaki diğer sektörlerdekilere kıyasla çok daha güçlü olduğunu göstermiştir. Bu sonuç, çekirdek sektörde cam tavan etkisinin zayıf olduğunu gösterirken, çevresel bir sektörde ücret niceliği düşükten yüksek seviyelere doğru hareket ettikçe görünmez cinsiyet ayrımcılığının arttığını göstermektedir.
Er (2013)	2010 Türkiye	Çoklu regresyon analizi ve mekânsal bağımlılık yöntemi	Çalışmada eğitim düzeyi, erkek işgücüne katılımını ve kadınların tarım sektöründeki payını pozitif etkilemektedir. Öte yandan doğurganlık oranı negatif etkilemektedir. Nüfus artış oranı herhangi bir etkiye sahip değildir. Yakın bölgelerde kadın bireylerin işgücüne katılım oranı diğer bölgelerden etkilenmektedir. Bu bağlamda mekânsal etki söz konusudur.
Anyanwu ve Augustine (2013)	1991-2009 periyodu 48 Afrika Ülkesi	EKK	Tüm Afrika ve Sahra altı Afrika örnekleri için demokrasinin, daha yüksek gayri safi yurtiçi yatırımın, daha fazla ilköğretimin ve nüfusun kentsel payının yüksek olması istihdamda cinsiyet eşitliğini artırırken, kişi başına düşen reel GSYİH düzeyinin yüksek olması, daha yüksek doğrudan yabancı yatırım, daha yüksek cinsiyet nüfus oranı ve net petrol ihraç eden bir ülke olması bunu düşürme eğilimindedir.

Tablo 4: Literatür Özet Tablosu – Devam

Yazar ve Tarih	Veri Seti	Yöntem	Ampirik Bulgular
Korkmaz, vd. (2013)	2000-2012 Türkiye ve ABD	Granger Nedensellik analizi	Sonuçlar; “Amerika’da 2000 yıllarının sonuna gelindiğinde kadın istihdam oranındaki gelişme seviyesi %5 düzeyindedir. Öte yandan Türkiye’de aynı oran %25 düzeyinde saptanmıştır. Nitekim kriz dönemlerinin istihdam oranındaki etkisi işsizlik oranının hem Amerika’da hem de Türkiye’de arttığı ve kriz dönemlerinin bittiği zamanda iyileşme eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. İşgücüne katılım oranı; Amerika’da %50 düzeyinde, Türkiye ise %25 düzeyindedir. Amerika’da istihdamda olan kadın bireylerin çoğu eğitim düzeyi yüksek işlerdedir, Türkiye’de ise istihdam edilen kadınlar balıkçılık ve zirai gibi çalışma sektörlerinde olduğu analiz edilmiştir. Öte yandan Amerika’da Gayri Safi Milli Hasılda gerçekleşen büyüme, kadının istihdam oranında pozitif etkiye sahipken Türkiye’de her iki değişken de birbirinin nedenidir.
Kızılgöl (2012)	2002-2008 periyodu Türkiye	Logit Model Analizi	Bulgular, kadınların işgücüne katılmasını belirleyen faktörlerin eğitim düzeyi, hanehalkının gelir düzeyi, bağımlılık oranı, konut sahibi olmak ve yaşın olduğu saptanmıştır. Öte yandan sahip olunan çocuk sayısı, kent kesiminde işgücüne katılım oranını azaltmıştır fakat kırsal kesimde arttırmıştır.
Ince (2010)	1980-2004 periyodu Türkiye	Zaman Serisi Analizi- Regresyon Analizi	Çalışmada, yetişkin kadın okuryazarlık oranının belirleyicileri, eğitimin göstergeleri dışında kalan ilk, orta, yüksek ve yüksek öğrenim mezunu kadın oranı, kişi başına düşen GSYİH büyüme oranı, doğurganlık oranı ve kadın işsizlik oranının kadın emeğini nasıl etkilediği incelemiştir. Sonuçlar, eğitim seviyesinin toplumdaki kadınlar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir pozitif etki yarattığını göstermektedir.
Heathcote, Perri ve Violante (2010)	1967-2006 periyodu ABD	Zaman Serisi Analizi	Bulgulara göre, 1967 ile 2006 arasında ücret eşitsizliğinde büyük ve istikrarlı bir artış vardır. Çalışılan saatlerin dağılımındaki değişiklikler, 1982’den önce kazanç eşitsizliğindeki artışı keskinleştirirken, sonrasındaki artışı azaltmaktadır. 2002 ile 2007 arasındaki gelir yılları arasında, kazanç ve gelirdeki eşitsizlik oldukça istikrarlıdır. Ardından, 2007 ve 2008 arasında, özellikle dağılımın en alt noktasında, durgunluğun başlamasıyla birlikte kazanç eşitsizliği önemli ölçüde artmaktadır.

Tablo 4: Literatür Özet Tablosu – Devam

Yazar ve Tarih	Veri Seti	Yöntem	Ampirik Bulgular
Cho, Cho ve Song (2009)	2005 Kore ve ABD	Blinder-Oaxaca Ayrıştırma Yöntemi	ABD’de özel işgücü piyasasında saatlik kazançların nispeten daha yüksek olduğu gösterilirken, Kore’de kamu işgücü piyasasında kazançlar daha yüksektir. Çalışma saatleri açısından ABD’de kamu sektörü çalışanları, özel sektördeki meslektaşlarına göre bir saat daha az çalışmaktadır. Kore’de, bu boşluk ABD’dekinden daha geniş görünüyor. Çalışma koşullarının ücretler ve çalışma saatleri açısından incelenmesine bakıldığında, Kore’de kamu sektörü özel sektöre göre daha iyi görünmektedir. ABD’de kamu ve özel sektör arasındaki cinsiyetler arası kazanç farkı çok küçüktür. Buna karşılık, cinsiyetler arası kazanç farkının özel sektörde Kore’de kamu sektörüne göre çok daha geniş olduğu gösterilmektedir.
Doğrul (2008)	2003 Türkiye	Logit Regresyon Analizi	Eğitim düzeyi, ekonomik durum, sahip olunan çocuk sayısı ve sahip olunan çocukların yaş düzeyinin kadının işgücüne katılımını etkileyen faktörler olarak saptanmıştır. Analiz bekar kadınların işgücüne katılma olasılığının artacağını evli kadınların ise azalacağını sunmaktadır. Eğitim düzeyi arttıkça kadın birey işgücüne katılmaya isteklidir.
Tansel (2001)	1980-1985 periyodu ve 1990 yılı Türkiye 67 İl	1980-1985 periyodu ve 1990 yılı Türkiye 67 İl	Türkiye’de kadın bireyin işgücüne katılımına ilişkin zaman serisi kanıtları sunmakta ve bunun iller arası belirleyicilerini dikkate almaktadır. Türkiye’deki iller arası tahminler, kadınların işgücüne katılımı ile ekonomik kalkınma düzeyi arasındaki U şeklindeki hipotezi doğrulamaktadır. Ayrıca iller arası analizde kadınların işgücüne katılımının belirleyicilerinde yüksek bir ekonomik büyüme oranının, muhtemelen kadınlar için iş fırsatlarını artırarak, kadınların işgücüne katılımını artırdığı bulunmuştur. Kadınların eğitiminin, kadının işgücüne katılım düzeyi üzerinde güçlü pozitif etkiye sahiptir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AMİRİK ANALİZ

3.1. Veri seti

Ekonometrik analizler gerçekleştirilirken 3 tür veri seti kullanılmaktadır. Bu veri setleri; zaman serisi, kesit veri ve panel veri olmak üzere literatürde yer edinmiştir. Yapılan analizin türüne göre uygun veri seti kullanılmaktadır. Bu tez kapsamında Türkiye’de işgücü piyasalarında cinsiyet eşitsizliğine dair amirik araştırmalar yapıldığından zaman serisi veri seti kullanılmaktadır.

Bu kapsamda bu çalışmada Kadının işgücüne katılım oranı (KİKO), enflasyon oranı (EO), kişi başı gelirin büyüme oranı (KBGBO), doğurganlık oranı (DO), Ticari Açıklık Endeksi (TAE) değişkenlerine dair veri setleri WDI ve UNDP veri tabanlarından 1991-2019 zaman aralığı için temin edilmiştir.

Bu değişkenlerden KİKO değişkeni Türkiye’de kadın nüfusunun yüzde olarak ne kadarının iş gücüne katıldığını ifade etmektedir. KBGBO ise söz konusu yılın geliri bir önceki yıla göre hangi oranda değiştiğini belirtmektedir. Diğer bir değişken olan DO ise bir kadının hayatı boyunca dünyaya getirdiği ortalama çocuk sayısı olarak tanımlanmaktadır. TA ise söz konusu ülkenin gayri safi yurtiçi hasılasının yüzde olarak ihracat ve ithalat toplamıdır. EO, fiyatlar genel seviyesinin bir önceki döneme göre ne oranda artış ya da azalış gösterdiğini belirten orandır.

Tez kapsamında literatürde sıkça kullanılan değişken olan eğitim düzeyine veri eksikliğinden dolayı yer verilmemiştir. Öte yandan OECD ülkeleri için hem ihracat hem de ithalat artışları kadın istihdamını olumlu etkilemektedir (Demirtaş ve Yayla, 2017: 344). Küreselleşmenin etkisini incelemek üzere tez kapsamında Ticari Açıklık Endeksi değişken olarak yer verilmiştir.

Tablo 5: Veri Seti Kısaltma ve Tanımları

Değişken Adı	Değişken Tanımı	Beklenen Değer
Kadının İşgücüne Katılım Oranı (KİKO)	Kadın nüfusunun yüzde olarak ne kadarının işgücüne katıldığını gösteren orandır.	
Doğurganlık Oranı (DO)	Bir kadının hayatı boyunca dünyaya getirdiği ortalama çocuk sayısıdır.	Negatif etki beklenmektedir. (-)
Ticari Açıklık Endeksi (TA)	Bir ülkenin Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın yüzde olarak ihracat ve ithalat toplamıdır.	Pozitif etki beklenmektedir. (+)
Kişibaşı Gelirin Büyüme Oranı (KBGBO)	Ülkenin cari yıldaki geliri ile bir önceki yılın gelirine göre ne oranda değiştiğini göstermektedir.	Negatif etki beklenmektedir. (-)
Enflasyon Oranı (EO)	Fiyatlar genel seviyesinin bir önceki döneme göre ne oranda artış ya da azalış gösterdiğini belirten orandır.	Pozitif etki beklenmektedir. (+)

Kaynak: WDI, Global Economy.

Modelde kullanılan değişkenler bu tez kapsamında yer alan literatürde en çok kullanılan bağımsız değişkenler analiz edilerek belirlenmiştir. Doğurganlık Oranı kadının anne olmasının ardından çocuk bakımına yönelmesi beklendiğinden kadının işgücüne katılımını negatif etkileyeceği beklenmektedir. Ticari Açıklık Endeksi bir ülkenin küreselleşmeye ne derece açık olduğunu gösterdiğinden kadının işgücüne katılımını pozitif etkilemesi beklenmektedir. Diğer bir bağımsız değişken olan Kişibaşı Gelirin Büyüme Oranının negatif etkilemesini beklenmesinin sebebi hanedeki gelir arttıkça kadının iş hayatından ayrılacağını, ev işleri ile ilgilenmeye yöneleceği beklentisidir. Enflasyon Oranının pozitif artması beklenmektedir; fiyatlar genel seviyesi arttıkça gelirin değeri azalacağından ek bir gelire ihtiyaç duyulacaktır.

3.2.Yöntem

3.2.1. Zaman Serisi Analizi

Zaman serisi analizi var olan istatistiki verilerin zaman içerisindeki değişimini ölçmek için kullanılan bir analiz türüdür. Zaman serisi analizi ekonomistlerin en önemli araçlarından birini oluşturmaktadır ve ekonomik sistemlerin dinamiklerini açıklamak isteyen ve dinamiklerin ilişkisini göstermek için kullanılmaktadır (Parzen, 1961: 951). Zaman serisi verileri belirli bir zaman aralığında gözlemlenen değerler için bilgi sunmaktadır.

Gerşil ve Can (2018)'e göre zaman serisi analiz tekniği ile gelecekte gerçekleşmesi olası olaylar tespit edilebilir. Zaman serisi analizi ile aykırı veriler yakalanabilir, geleceğe ilişkin tahmin öngörülebilir, eksik veriler tamamlanabilir.

3.2.2. En Küçük Kareler Yöntemi

En küçük kareler yöntemi, bir fonksiyonu bir dizi veriye sığdırmak için parametrelerin sayısal değerlerini bulmak veya tahmin etmek ve tahminlerin istatistiksel özelliklerini karakterize etmek için yaygın olarak kullanılmaktadır (Abdi, 2007: 2). Regresyon analizi yapılırken sıkça kullanılan En Küçük Kareler Yöntemi (EKK) veriler arasındaki ilişkiye en uygun denklemi yazmak için kullanılan bir yöntemdir (Şahinler, 2000:59). Bu bağlamda EKK yöntemi değişkenler arasında var olan ilişkiyi saptayan regresyon tahmini için kullanılan bir yöntemdir (Türkyılmaz, 2007:26).

Öte yandan model için en iyi doğrusal yansız tahmin edici olup olmadığı noktasında karar verebilmek için Gauss Markov teorisine göre en iyi doğrusal yansız tahminci varsayımları sağlandığında en küçük kareler tahmincileri en etkin ve en doğrusal sapmasız tahmincilerdir (Harville, 1976: 385). En küçük kareler yöntemi ile tahmin edilen değişken katsayıları kullanılan diğer yöntemlere göre daha güçlüdür.

3.2.3. Serilerin Durağanlığı

Granger ve Newbold (1974)' e göre durağan olmayan zaman serileriyle çalışılması halinde sahte regresyon problemiyle karşılaşılabilir. Bu durumda regresyon analiziyle elde edilen sonuç gerçek ilişkiyi yansıtmaz. Durağan olmayanlarda analiz sabit ortalamaya, sabit varyansa veya söz konusu seriye ait olan iki değer arasındaki fark zamana bağlı değil, iki zaman arasında olan farka bağlıdır. Öyle ki durağan olmayan iki seri regrese edildiğinde gerçekte anlamlı bir ilişki olmamasına rağmen yüksek R^2 değerleri ile karşılaşılmaktadır. Bu bağlamda söz konusu durumda sahte regresyon problemi ortaya çıkacaktır (Sevültekin ve Çınar, 2017: 51). Nitekim Duraan olmayan zaman serileriyle yapılan regresyon analizleri, sadece bu seriler arasında bir eşbütünleşim ilişkisi varsa gerçek ilişkiyi yansıtabilir (Gujarati, 1999 : 726). Arttırılmış Dickey Fuller Testi (ADF) (1979) sıradan Dickey Fuller testinin geliştirilmiş versiyonudur. ADF Birim Kök Testi'nde gecikme testlerini uzatarak bağımlı değişkenin de gecikme sayılarını modele dahil etmişlerdir. Öyle ki gecikme sayılarını modele otokorelasyonun ortadan kalktığı aşamaya kadar devam ettirmektedirler (Musthaq, 2011: 9).

3.2.4. Zivot Andrews Birim Kök Testi

Zivot Andrews birim kök testi Perron'un sıfır hipotezini test etmek için gerçekleştirdiği analizde kırılmanın dışsal olarak ele alındığı varsayımı eleştirerek kırılma noktasını içsel olarak ele alındığı birim kök testidir (Zivot ve Andrews, 1992: 254). Bu bağlamda Zivot Andrews Birim Kök Testi, Perron'un 1989 yılında gerçekleştirdiği çalışmasında yer alan modeli esas almaktadır. Bu test serideki tek yıla dair kırılmayı tespit etmektedir. Dolayısıyla en keskin kırılma hangi yılda ise onu kırılma yılı olarak sunmaktadır.

Zivot Andrews birim kök testi için üç model ele almaktadır (Zivot ve Andrews, 1992 : 254). Bu modeller aşağıdaki gibidir:

Model A: $Y_t = \mu A + \theta ADU_t + \beta A_t + \alpha A Y_{t-1} + \dots + \alpha_k A Y_{t-k} + \epsilon_t$ et

Model B: $Y_t = \mu B + \beta B_t + \delta BDT_t + \alpha B Y_{t-1} + \dots + \alpha_k B Y_{t-k} + \epsilon_t$ et

Model C: $Y_t = \mu B + \beta B_t + \delta B D T t \lambda + \alpha B Y_{t-1} + \sum_{i=1}^k \lambda_i B \Delta Y_{t-i} + \epsilon_t$

Burada, $D U_t(\lambda) = 1$ için $t > T \lambda$ ve $D T^* t(\lambda) = t - t \lambda$ için $t > T \lambda$ şeklindedir.

3.3. Ampirik Bulgular

Bu çalışmada zaman serisi analizi kullanılmıştır. ADF Birim Kök Testi ile söz konusu serilerin durağanlığı araştırılmıştır. Düzeyde durağan olmayan seriler farkları alınarak durağanlaştırılmıştır. Ardından serilerde kırılma yıllarını tespit etmek amacıyla Zivot Andrews yapısal kırılmalı birim kök testi kullanılmıştır. Testin serilerde işaret ettiği yıllar kırılma yılları olarak belirlenerek ilgili yıllara dair gölge değişkenler oluşturulmuştur. Kırılma yıllarının tespitinin ardından Durağanlaştırılan seriler ile öncelikle EKK tahminlemesi ardından otoregresif model tahminlemesi ve ARDL model tahminlemesi yapılmıştır. Tahminlemeler 1 gecikmeli 2 gecikmeli ve 3 gecikmeli model olarak analiz edilmiştir ve tablolastırılmıştır. ARDL modelde hem bağımlı değişkenin hem bağımsız değişkenlerin gecikmeli değerleri modele dahil edilmektedir. Gecikme uzunluklarını belirlemek için literatürde Scwatz ve Akaike Bilgi Kriteri kullanılmaktadır. Bu çalışmada gecikme uzunlukları Akaike Bilgi Kriteri (AIC)'ne göre kullanılan program tarafından otomatik olarak seçilmektedir.

Gecikme uzunluğu literatürde sıkça Akaike ve Schwarz bilgi kriterleri kullanılarak belirlenmektedir. Bu çalışmada Akaike Bilgi Kriteri kullanılmıştır. Zaman serilerinde kullanılan Akaike Bilgi Kriteri (AIC)'nde en düşük AIC değerini veren model tercih edilmektedir. AIC, uygulamaların başarılı sayısal sonuçları, tahmin, sinyal tespiti için birçok istatistiksel tanımlama prosedürünün uygulanmasının mümkün olduğunu göstermektedir (Akaike, 1974: 722).

3.3.1. Model

$$KİKO = \beta_1 DO + \beta_2 TA + \beta_3 KBGBO + \beta_4 EO + e$$

Yukarıdaki modelde belirtilen Kadının İşgücüne Katılım Oranı (KİKO) değişkeni bağımlı değişkeni ifade etmektedir. β_1 Doğurganlık Oranı (DO) bağımsız değişkeninin katsayısını, β_2 Ticari Açıklık (TA) bağımsız değişkeninin katsayısını, β_3 Kişi Başı Gelirin Büyüme Oranı (KBGBO) bağımsız değişkeninin katsayısını, β_4 Enflasyon Oranı (EO) değişkeninin katsayısını, e hata terimini ifade etmektedir.

Tahminleme gerçekleştirilmesi ve sahte regresyon sorunu ile karşılaşılması için serilere uygulanan ADF test sonuçları Tablo 6’da gösterilmektedir.

Tablo 6: ADF Test Sonuçları

Seri Adı	t-Statistic	Prob.
KİKO Düzey	-1.421072	0.5577
DO Düzey	-5.150414	0.0004***
EO Düzey	-3.179278	0.0340**
KBGBO Düzey	-5.386572	0.0001***
TA Düzey	1.753726	0.9994

Not: *** % 1 anlamlılık seviyesini, ** %5 anlamlılık seviyesini göstermektedir.

Tablo 6’da her serinin düzeyde uygulanan ADF test sonuçları verilmiştir. Bu bağlamda Kadının İşgücüne Katılım Oranı bağımlı değişken düzeyde durağan değildir. Bağımsız değişkenler ise sırasıyla Doğurganlık Oranı ve Kişibaşı Gelirin Büyüme Oranı düzeyde durağan, Enflasyon Oranı düzeyde %5 anlamlıdır. Ticari Açıklık Endeksi ise düzeyde durağan değildir.

Tablo 7: 1. Farkı Alınmış Serilerin ADF Test Sonuçları

Seri Adı	t-Statistic	Prob.
KİKO 1. Fark	-5.590240	0.0001****
TA 1. Fark	-4.847913	0.0006***

Not: **** %1 anlamlılık seviyesini göstermektedir.

Tablo 7 üzerinde düzeyde durağan olmayan seriler birinci farkı alınarak durağanlaştırılmıştır. Bağımlı değişken olan Kadının İşgücüne Katılım Oranının birinci farkı alındığında %1 anlamlılık düzeyindedir. Yine bağımsız Ticari Açıklık Endeksi değişkeninin birinci farkı alındığında %1 anlamlılık düzeyindedir.

ADF testinin ardından kırılma tarihlerini tespit etmek amacıyla Zivot Andrews Birim Kök Testi uygulanmıştır. Tablo 6’da Zivot Andrews Birim Kök Test sonuçları verilmektedir.

Tablo 8: Zivot Andrews Birim Kök Testi Sonuçları

Seriler	Model A		Model B		Model C	
	Min t stat.	Kırılma Yılı	Min t stat.	Kırılma Yılı	Min t stat.	Kırılma Yılı
KİKO	-3.262697	2000	-5.225190	2008	-5.756574	2004
EO	-3.578256	2003	-6.685592	2005	-7.007424	2003
DO	-3.494435	2000	-6.412915	2001	-4.818320	2000
KBGBO	-5.823541	2003	-5.380318	2015	-5.725377	2003
TA	-4.272588	2002	-4.297675	2015	-4.371727	2015

Tabloda Zivot Andrews Birim Kök Test sonuçları verilmektedir. Model A, Model B ve Model C olmak üzere 3 modelde analiz edilmiştir. Zivot-Andrews birim kök testinde, Model A düzeyde tek kırılmaya izin vermektedir, Model B eğimde tek kırılmaya izin vermektedir ve Model C hem eğimde hem de düzeyde tek kırılmaya izin vermektedir (Zivot and Andrews 1992: 7). Bu bağlamda literatürde rejim değişikliğini gösteren Model C sonuçlarına yönelindiği ve çoğunlukla bu model sonuçları ile analiz gerçekleştirildiği görülmektedir (Türkcan, 2015: 9) Bu çalışmada da hem eğimde hem de tek düzeyde kırılmaya izin veren Model C ele alınmıştır. Bu bağlamda Kadının İşgücüne Katılım Oranı serisinde 2004 yılında, Enlasyon Oranı ve Kişibaşı Gelirin Büyüme Oranı serilerinde 2003 yılında, Doğurganlık Oranı 2000 yılında ve Ticari Açıklık Endeksi oranı 2015 yılında kırılma olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 9: EKK Sonuçları, Otoregresif Model ve ARDL 3 Gecikmeli Model Tahmin Sonuçları

SERİ ADI/MODEL	OLS	OTOREGRESİF MODEL	ARDL 3 GECİKMELİ MODEL
C	13.705 (0.238)		
D(KIKO(-1))		0.056 (0.757)	-0.457 (0.022)**
EO	0.096 (0.036)**	0.139 (0.008)***	-0.045 (0.398)
EO(-1)			-0.023 (0.409)
EO(-2)			-0.070 (0.004)***
KBGBO	-0.152 (0.041)**	-0.160 (0.051)**	-0.017 (0.416)
KBGBO(-1)		0.056 (0.757)	-0.104 (0.018)**
KBGBO(-2)			-0.081 (0.017)**
D(TA)	0.004 (0.945)	-0.035 (0.607)	-0.027 (0.273)
D(TA(-1))			-0.050 (0.335)
D(TA(-2))			0.011 (0.700)
D(TA(-3))			-0.050 (0.152)
DO	-7.927 (0.053)**	-4.242 (0.009)***	106.632 (0.022)**
DO(-1)			-52.863 (0.360)
DO(-2)			-99.808 (0.164)
DO(-3)			52.457 (0.264)
DUMMY2003	2.009 (0.351)	3.380 (0.126)	-2.172 (0.158)
DUMMY2004	1.688 (0.364)	2.982 (0.090)*	-3.742 (0.015)**
DUMMY2015	-0.991 (0.287)	-0.743 (0.414)	0.170 (0.548)
DUMMY2000	0.141 (0.946)	2.825 (0.085)*	-3.272 (0.094)*

Not: *** %1 anlamlılık, ** % 5 anlamlılık, * %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Tablo 9 üzerinde hücre içindeki veriler katsayıları, parantez içindeki veriler olasılık değerlerini göstermektedir. ADF testi uygulanan serilere bakıldığında ikinci düzeyde durağan olan herhangi bir seri olmadığından diğer bir deyişle tüm seriler düzeyde ya da birinci düzeyde durağandır. Seriler arasındaki uzun uzun dönemli ilişkiyi incelemek için ARDL model kullanılmaktadır (Wing Ng ve Oskooee, 2002: 150). Bu çalışma kapsamında da ARDL model ile analiz gerçekleştirilmiştir. Denkleme kırılma yılları dummy olarak eklendiği için analiz trendli tahminlenmemiştir.

Analizde ilk olarak durağanlaştırılan serilere EKK yöntemi uygulanmıştır. EKK uygulanan serilerdeki R-kare değeri 0.57 olarak gözlemlenmiştir. EKK analiz sonuçları ekler kısmında verilmiştir. EKK analizinde Enflasyon Oranı, Kişibaşı Gelirin Büyüme Oranı ve Doğurganlık Oranı %5 düzeyinde anlamlıdır. Ticari Açıklık Endeksi ve kırılma yıllarını ifade eden dummy değişkenleri anlamsızdır.

İkinci olarak bağımlı değişken ve bağımsız değişkenler ile bir otoregresif model oluşturulmuştur. Kadının İşgücüne Katılım Oranı bağımlı değişkeninin gecikmeli değeri anlamlı bir sonuç vermemiştir. Enflasyon Oranı ve Doğurganlık Oranı bağımsız değişkenleri %1 düzeyinde anlamlıdır. Kişibaşı Gelirin Büyüme Oranı %5 düzeyinde anlamlıdır. Ticari Açıklık Endeksi ise anlamsız sonuçlanmıştır. Kırılma yıllarına ait gölge değişkenlerin oluşturulduğu serilerde ise DUMMY2004 ve DUMMY2000 verileri %10 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır. Otoregresif modelin R-kare değeri 0.55' dir.

Ardından ARDL 3 Gecikmeli Model Sonuçları incelendiğinde Kadının İşgücüne Katılım Oranı bağımlı değişkeninin gecikmeli değeri %5 düzeyinde anlamlıdır. Enflasyon Oranı ikinci dereceden farkı ise %1 düzeyinde anlamlılık göstermiştir. Kişibaşı Gelirin Büyüme Oranı serisinin bir ve iki gecikmeli değeri %5 düzeyinde anlamlılık göstermiştir DUMMY2000 serisi %10 düzeyinde anlamlıdır. Doğurganlık Oranı serisi ve DUMMY2004 %5 düzeyinde anlamlıdır. Öte yandan Ticari Açıklık Endeksi, DUMMY2003 ve DUMMY 2015 ise anlamsızdır. Bu bağlamda modelin R-kare değeri 0.98 olarak gözlemlenmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Literatürde ve tez kapsamında da analiz edildiği üzere kadının işgücüne katılımının önünde ataerkil toplum yapısı, ücretsiz aile işçiliği, tarımda kayıt dışı istihdam, işyerinde eşit olmayan davranış ve ücretler gibi engeller bulunmaktadır.

Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ve ülke ekonomisinin gelişimine katkı sağlamak için özellikle işgücü piyasalarında cinsiyet eşitliğinin sağlanması Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için ele alınması gereken konuların başında gelmektedir. Gerekli politika uygulamaları ile bu durum kısa vadede etkili sonuç göstererek hem bireysel hem de toplumsal anlamda pozitif etki yaratması beklenmektedir. Politika önerileri aşağıda maddeler halinde sunulmuştur.

Sonuçlar en iyi modelin en yüksek R-kare değerine sahip olan 3 gecikmeli ARDL testi olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda Sonuçlara göre Kadının İşgücüne Katılım Oranı bağımlı değişkeni ile anlamlı sonuç veren Enflasyon Oranı 2 gecikmeli değeri (EO(-2)) arasında negatif ilişki bulunmaktadır. Diğer bir değişle cari Kadının İşgücüne Katılım Oranı değeri üzerinde Enlasyon Oranı 2 yıl gecikmeli değeri negatif ilişkilidir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde gerçekleşen maliyet enflasyonları, işverenlerin işçi maliyetinin artması dolayısıyla işten çıkarma sayılarının artması özellikle özel sektör kesiminde gözlenebilir bir durumdur.

Öte yandan Kişibaşı Gelirin Büyüme Oranı değişkeni ele alındığında düzeydeki değeri ve 2 gecikmeli değeri ile cari Kadının İşgücüne Katılım Oranı değeri ile negatif ilişki bulunmaktadır. Bu durum hane içerisindeki gelirin artmasıyla kadının işgücüne katılımının azaldığını göstermektedir.

Diğer bağımsız değişken Ticari Açıklık Endeksi ile bağımlı değişken Kadının İşgücüne Katılım Oranı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Bu durum Türkiye gibi teknoloji yoğun çalışma alanlarının sayıca az olmasından diğer bir değişle emek yoğun tarım, madencilik, inşaat gibi sektörler ile öne çıkması ile ilişkilendirilebilir. Teknoloji yoğun üretim desenleri, küreselleşme ile ülkenin dışa açıklığını arttıracaktır.

Doğurganlık Oranı ile Kadının İşgücüne Katılım Oranı arasında pozitif bir ilişki vardır. Diğer bir deyişle doğum oranı arttıkça kadının işgücüne katılım oranı artmaktadır. Bu

durum artan çocuk sayısı ile birlikte harcamaların arttığını ve gelire ihtiyaç duyulduğunu böylelikle hanedeki kadınların uzun dönemde işgücüne daha fazla katıldığını göstermektedir.

Kırılma yılları olarak analize eklenen DUMMY2003 ve DUMMY2015 değerleri anlamsızdır. DUMMY2004 ve DUMMY2000 yılları ise negatif etkilidir. Bu durum 2000 yılında olan negatif etkinin 2000 yılında başlayan bankacılık krizi ile ilişkili olduğunu göstermektedir. 2004 yılında görülen negatif etki ise yine 2000-2001 bankacılık krizinin ardından yaşanan etki olarak görülmektedir. Söz konusu bankacılık krizinin ardından artarak ilerleyen işsizlik oranı 2004 yılında %10,8 olmuştur (TÜİK,2022). Bu durumda özellikle finansal kriz gibi durumların kadın işgücüne katılımının önünde engel olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bulguların ilgili literatür incelendiğinde Emara (2015), doğurganlık oranı Njang Che ve Sunjo (2018), Ma (2019), Güriş (2019), Er (2013), İnce (2010), bulgularından farklı sonuçlar gösterdiği görülmektedir. Söz konusu çalışmalar doğum oranı ile kadının işgücüne katılımı arasında negatif bir ilişki olduğunu gösterirken bu çalışma kapsamında pozitif ilişki gözlemlenmiştir. Kızılgöl (2012) ile benzer sonuçlar gözlenerek gelir ve kadının işgücüne katılımı arasında negatif ilişki tespit edilmiştir.

- Enflasyon oranı en düşük düzeyde tutularak istikrarı sağlanmalıdır. Artan maliyetler karşısında işgücü piyasasında vazgeçilen sırada ilk olarak kadınlar gelmektedir. Dolayısıyla fiyat istikrarının sağlanması kaçınılmazdır.
- Yüksek enflasyon yaşanan dönemlerde işverenlerin işçi maliyetlerini azaltmak için vergi muafiyeti, teşvik programları gibi destekler sağlanmalıdır.
- Kadınlar için esnek çalışma saatleri oluşturularak çocuk sayısı ve dolayısıyla ihtiyaçları artan bireylerin gelirinin artması için çalışma ortamı yaratılmalıdır.

- Kriz, afet, pandemi vb. gibi olağanüstü dönemlerde kadın işçilerin işten çıkartılması yerine performans değerlendirmesi yaparak bu süreç yönetilmelidir ya da işine son vermek yerine part-time gibi esnek çalışma saatlerine düşürülerek kadınların mağdur olması engellenmelidir.
- Kriz dönemlerinde işgücüne katılamayan, işine son verilen kadınlar için sosyal destekler sağlanmalıdır.
- Kişibaşına düşen gelirin artmasıyla kadının ev işleriyle uğraşmaya yönelmesi yerine, eğitime ve yeteneğine göre çalışabilecek iş alanları yaratılmalıdır.
- Çocuk sahibi olan kadınlar için bakıcı hizmeti genişletilmelidir. Bu bağlamda kadınların çocuk gelişimi alanında eğitim alması için olanaklar arttırılmalı ve bu bölümde derece kazanmış insanlar da istihdam edilmelidir.
- Kadının ücretsiz aile işçiliği adı altında yaşlı ve çocuk bakımı iş yükünü düşük ücretli sosyal kamu hizmetleri ile desteklenerek kadının işgücüne katılımı desteklenmelidir.

KAYNAKÇA

Abdi, H. (2007). The method of least squares. Encyclopedia of measurement and statistics, 1, 530-532.

Akaike, H. "A new look at the statistical model identification," in IEEE Transactions on Automatic Control, vol. 19, no. 6, pp. 716-723, December 1974, doi: 10.1109/TAC.1974.1100705.

Aksoy, N., Felek, Ş., Yayla, N., & Çeviş, İ. (2019). Türkiye’de Kadın İstihdamı ve Etkileyen Faktörler. Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 17(3), 146-163.

Alagöz, M. (2004). Sürdürülebilir Kalkınmanın Paradigması. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 4(8), 1-23.

Anyanwu, J. C., & Augustine, D. (2013). Gender equality in employment in Africa: Empirical analysis and policy implications. African Development Review, 25(4), 400-420.

Aytaç Güner, M. T. (2010). Kadın İşgücü ve Kadının İşgücüne Katılımı: Kriz Dönemlerinde Kadın İstihdamı. GÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doctoral dissertation, Yüksek Lisans Tezi, Ankara,(Danışman: Doç. Dr. AH Çermikli)).

Ayvaz Kızılgöl, Ö. (2012). Kadınların işgücüne katılımının belirleyicileri: Ekonometrik bir analiz. Doğu Üniversitesi Dergisi, 13(1), 88-101.

Bahmani-Oskooee, M., & Ng, R. C. W. (2002). Long-run demand for money in Hong Kong: an application of the ARDL model. International journal of business and economics, 1(2), 147.

Baş, G. & Kara, M. (2020). Türkiye’de döviz kuru ile sorunlu krediler ilişkisi: bir zaman serisi analizi. KAÜİİBFD, 11(22), 997-1023.

BM, (2010). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (TCEE): Sıkça Sorulan Sorular.

BM, (2022). Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, <https://turkiye.un.org/tr/sdgs>,

Che, G. N., & Sundjo, F. (2018). Determinants of female labour force participation in Cameroon. *International Journal of Applied Economics, Finance and Accounting*, 3(2), 88-103.

Cho, D., Cho, J., & Song, B. (2010). An empirical analysis of the gender earnings gap between the public and private sectors in Korea: A comparative study with the US. *Journal of the Japanese and international economies*, 24(3), 441-456.

Cho, J., Lee, T., & Jung, H. (2014). Glass ceiling in a stratified labor market: Evidence from Korea. *Journal of the Japanese and International Economies*, 32, 56-70.

Cesim, D. T., Yücel, A. S., Korkmaz, M., & Aras, G. (2013). Türkiye’de kadın istihdamının Amerika Birleşik Devletlerindeki kadın istihdamı ile karşılaştırılması.

Collins, C., Landivar, L.C., Ruppanner, L. Ve Scarborough, W.J. (2020). Covid-19 and the Gender Gap in Work Hours, *Gender, Work & Organization*, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/gwao.12506>.

Çelebioğlu, F. (2017). Women Employment in terms of Gender Inequality across the Provinces of Turkey. *Eurasian Journal of Business and Economics*, 10(19), 61-80.

Çetin, A. B. (2019). İktisadi ve politik kurumların ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: gelişmiş ülkeler ve yükselen piyasa ekonomileri karşılaştırması. *Bulletin of Economic Theory and Analysis*, 4(2), 1-31.

Çiçek, Z., & Arlı, N. B. Probit Model Yaklaşımı İle Kayıt Dışı İstihdamı Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(2), 649-671.

Çolak, Z. (2021). Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği-Ekonomik Büyüme İlişkisi Üzerine Ekonometrik Analiz. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (2), 1094-1105.

Dickey, D. A., & Fuller, W. A. (1979). Distribution of the estimators for autoregressive time series with a unit root. *Journal of the American statistical association*, 74(366a), 427-431.

Doğrul, G. (2008). 2001 krizi sonrasında Türkiye’de kentsel alanlarda kadınların işgücüne katılımının belirleyicileri.

Derin, N. (2020). Dünyadan ve Türkiye’den örneklerle cam tavan sendromu. Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 10(2), 137-154.

Elgin, C., & Elveren, AY (2021, Eylül). Kayıt dışılık, eşitsizlik ve emeğin kadınlaşması. Kadın Çalışmaları Uluslararası Forumu’nda (Cilt 88, s. 102505). Bergama.

Emara, N. (2015) Fertility and Female Employment: A Panel Study on Developing Countries. MPRA Paper No. 68697, posted 08 Jan 2016 02:59 UTC, <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/68697/>

Er, Ş. (2013). Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranını etkileyen faktörlerin bölgesel analizi. Öneri, 10(40), 35-44.

Eric Zivot & Donald W. K. Andrews (2002) Great Crash, the Oil-Price Shock, and the Unit-Root Hipotezi Üzerine Ek Kanıtlar, Journal of Business & Economic Statistics, 20:1, 25-44, DOI: 10.1198/073500102753410372

Feng, Z., & Zhou, H. (2018, July). The Relationship between Trade Freedom and Gender Discrimination in Industrial Employment-Based on the Research of Multinational Panel Data. In IOP Conference Series: Materials Science and Engineering (Vol. 394, No. 5, p. 052072). IOP Publishing.

Fadayomi, T. O., & Olurinola, I. (2014). Determinants of labour force participation in Nigeria: The influence of household structure.

Gaye, A., Klugman, J., Kovacevic, M., Twigg, S., & Zambrano, E. (2010). İnsani gelişmedeki temel eşitsizliklerin ölçülmesi: Cinsiyet eşitsizliği endeksi. İnsani gelişme araştırma makalesi, 46, 41.

Gerliş, M., Can, Ş. (2018). Manisa Pamuk Fiyatlarının Zaman Serisi Analizi ve Yapay Sinir Ağı Teknikleri İle Tahminlenmesi Ve Tahmin Performanslarının Karşılaştırılması, Yönetim ve Ekonomi Dergisi. Cilt 25, Sayı 3.

GUJARATI, D.N. (1999) Temel ekonometri, (Çev. Ü. ŞENESEN & G.G. ŞENESEN). İstanbul, Literatür Yayınları.

Granger, C. W., & Newbold, P. (1974). Spurious regressions in econometrics. *Journal of econometrics*, 2(2), 111-120.

Güriş, S., Topdağ, D., Bozkurt, G., (2019). OECD Ülkelerinde Kadınların İşgücüne Katılımını Etkileyen Faktörlerin Panel Nitel Tercih Modelleri ile İncelenmesi, University of Agribusiness and Rural Development/Bulgaria University “St. Kliment Ohridski” Faculty of Economics/Macedonia IBANESS, 742-750.

Ghosh, S. (2022). Female entrepreneurs in the hospitality industry: A panel causality analysis of EU countries. *Arthaniti: Journal of Economic Theory and Practice*, 21(1), 93-116.

Gürses, D. (2009). ‘İnsani Gelişme’ ve Türkiye. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(21), 339-350.

Global Economy, Trade Openness (2022) <https://www.theglobaleconomy.com/>

Harville, D. (1976). Extension of the Gauss-Markov theorem to include the estimation of random effects. *The Annals of Statistics*, 4(2), 384-395.

Heathcote, J., Perri, F., & Violante, G. L. (2010). Unequal we stand: An empirical analysis of economic inequality in the United States, 1967–2006. *Review of Economic* 60ort he60, 13(1), 15-51.

Hipp, L., & Bünning, M. (2021). Parenthood as a driver of increased gender inequality during COVID-19? Exploratory evidence from Germany. *European Societies*, 23(sup1), S658-S673.

Jithitikulchai, T. (2018). Gender wage inequality in Thailand. *Applied Economics Journal*, 25(1), 79-97.

Karaca, O. (2003). Türkiye'de enflasyon-büyüme ilişkisi: zaman serisi analizi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 4(2), 247-255.

Kaya, G., & Selim, R. (2018). TÜRKİYE’DE CİNSİYETE BAĞLI ÜCRET EŞİTSİZLİĞİ. Press Academia Procedia, 7(1), 408-413.

Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme sürecinde sürdürülebilir bir kalkınma için sürdürülebilir bir çevre. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2011(1), 19-33.

Kawaguchi, A. (2015). Internal labor markets and gender inequality: Evidence from Japanese micro data, 1990–2009. Journal of the Japanese and International Economies, 38, 193-213.

Kundu, A., & Das, S. (2019). Gender wage gap in the agricultural labor market of India: An empirical analysis. Journal of Economics and Political Economy, 6(2), 122-142.

Leymann, H. (1996). The content and development of mobbing at work. European journal of work and organizational psychology, 5(2), 165-184.

Lv, Z., & Yang, R. (2018). Does women’s participation in politics increase female labor participation? Evidence from panel data analysis. Economics Letters, 170, 35-38.

Jithitikulchai, T. (2018). Gender wage inequality in Thailand. Applied Economics Journal, 25(1), 79-97.

Ma, X. (2019). Female Birth Cost: The Relationship between Education Level, Occupation and Second Child Birth Decision An Empirical Analysis Based on 2014 Population Dynamic Monitoring Data.

Meadows, D., Meadows, D., Randers, J., Behrens III, W. (1972). The Limits to Growth. <https://www.donellameadows.org/wp-content/userfiles/Limits-to-Growth-digital-scan-version.pdf>

Memiş, E., Toksöz, G. (2020). Gender Inequalities in Informal Employment and Wage Gap in Turkish Manufacturing. Ekonomik Yaklaşım, 31(114): 39-71

Mehtap, TUN Ç. (2018). Gelişimde kadın ayrımcılığı ve sayı bakımından eşitsizliğin oyunu: Ülkelerarası farklı. Sosyoekonomi, 26 (38), 221-251.

Mizrahi, R., & Aracı, H. (2010). Kadın Yöneticiler ve Cam Tavan Sendromu Üzerine Bir Araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 149-156.

Mujahid, N., Muhammed, S. D., & Noman, M. (2013). Economic determinants and female labour force participation: An empirical analysis of Pakistan. *Developing Country Studies*, 3(7), 12-23.

Mushtaq, R. (2011). Augmented dickey fuller test.

Montgomery, D. C., Peck, E. A., & Vining, G. G. (2021). *Introduction to linear regression analysis*. John Wiley & Sons.

İnce, M. (2010). How the education affects female labor force? Empirical evidence from Turkey. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 634-639.

OECD (2022), Gender wage gap (indicator). Doi: 10.1787/7cee77aa-en (05.06.2022)

Öztürk, E. N. Y., & UYAR, M. (2020). Kadın ve erkek cinsiyetin doğumda beklenen yaşam süresinin ve doğumda beklenen sağlıklı yaşam umudunun Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi ile ilişkisinin değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 34(1), 17-23.

Pampel, F. C., & Tanaka, K. (1986). Economic development and female labor force participation: A reconsideration. *Social forces*, 64(3), 599-619.

Parzen, E. (1961). An approach to time series analysis. *The Annals of Mathematical Statistics*, 32(4), 951-989.

Sevültekin, M., Çınar M., (2017). *Ekonometrik Zaman Serileri Analizi*, s. 51., Bursa.

Schwarz, G. (1978). Estimating the dimension of a model. *The annals of statistics*, 461-464.

Şahinler, S. (2000). En küçük kareler yöntemi ile doğru regresyon model oluşturmanın temel ilkeleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 5 (1-2), 57-73.

Şentürk, M., & Akbaş, Y. E. (2014). İşsizlik-Enflasyon ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Karşılıklı İlişkinin Değerlendirilmesi: Türkiye Öi. Journal of Yasar University, 9(34), 5820-5832.

Tansel, A. (2001). Economic development and female labor force participation in Turkey: time-series evidence and cross-province estimates. ERF.

TÜİK (2022) Okuryazar olmayan erkek ve kadın nüfus oranı, 2021.

<https://data.tuik.gov.tr/> 04.03.2022

TÜİK (2022) Eğitim durumuna göre işgücüne katılım oranı, 2021.

<https://data.tuik.gov.tr/> 04.03.2022

TÜİK (2022) Kadın ve erkek işgücüne katılım oranı, 2021. <https://data.tuik.gov.tr/> 04.03.2022

TÜİK (2022) Yönetici pozisyonundaki kadın ve erkek oranı, 2021.

<https://data.tuik.gov.tr/> 04.03.2022

TÜİK (2022) Eğitime dayalı ücret farkı, İstatistiklerle Kadın, 2021.

<https://data.tuik.gov.tr/> 04.02.2021

TÜİK (2021) Yaş gruplarına göre işgücüne katılma oranı <https://biruni.tuik.gov.tr/>

TÜİK (2022) Medeni Duruma Göre İstihdam Oranı <https://data.tuik.gov.tr/> 29.04.2022

TÜİK (2022) Cinsiyete Göre 25-49 Yaş Grubunda Olup Hanehalkında 3 Yaşın Altında Çocuğu Olan ve Çocuğu Olmayan Kişilerin İstihdam Oranları <https://data.tuik.gov.tr/> 04.03.2022

Tınaz, P. (2006). İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing). Çalışma ve Toplum, 2006/4

Türel, N. Ş., & DOLMACI, N. (2013). İş yaşamında kadın çalışana yönelik ayrımcı bakış açısı ve mobbing üzerine ampirik bir çalışma. Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 2(2), 83-104.

Türkcan, B. (2015). 2000’li Yıllarda Türkiye için Turizm Yanlı Büyüme Hipotezinin Analizi. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 30(2), 1-18.

Türkcan, B. (2020) Regional Gender Inequalities in Turkish Labor Market: A Spatial Econometric Analysis. Uysad 5th International Conference on Management and Social Sciences, 136-146.

UN, (1992) United Nations Sustainable Development, United Nations Conference on Environment & Development Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>

Türkcan, B. (2021). Tourism and women empowerment: Empirical findings from past experience and predictions for the post-COVID era. University of South Florida M3 Center Publishing, 5(2021), 81.

Türkcan, B. vd., (2021) Türkiye’de ve Dünyada Kadın Araştırmaları, Efil Yayınevi, s. 151., Ankara.

Türkyılmaz, A. (2007). Müşteri Memnuniyet İndeks Modeli Önerisi ve Model Tahmininde Kısmi En Küçük Kareler ve Yapay Sinir Ağları Metodu Kullanımı (Doctoral dissertation, Fen Bilimleri Enstitüsü).

Ucal, M. Ş. (2006). Ekonometrik Model Seçim Kriterleri Üzerine Kısa Bir İnceleme. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 7, Sayı 2, 41-57.

Uğuz, S. Ç., & Topbaş, F. (2016). Turizmde kadın istihdamı ve ücret ayrımcılığı: Karşılaştırmalı bir analiz.

UNDP, İnsani Gelişme Raporları (2022) <https://hdr.undp.org/>

WCED (1987), Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future, <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>

World Bank Database. (2022) Gender Statistic, Labor force participation rate, female <https://databank.worldbank.org/source/gender-statistics#>

World bank Database. (2022) Women, Business and Law Index <https://wbl.worldbank.org/>

World Bank Database. (2022) Fertility Rate

World Bank Database (2022) School enrollment, secondary (gross), gender parity index (GPI) <https://databank.worldbank.org/>

World Bank Database. (2022) Nüfus, kadın toplam nüfusun yüzdesi

Yenilmez, F. & Kılıç, E. (2018). Türkiye’de İşgücüne Katılma Oranı-İşsizlik Oranı İlişkisi: Cinsiyet ve Eğitim Düzeyine Dayalı Bir Analiz. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 13 (2), 55-76. DOI: 10.17153/oguiibf.410254

Yıldız, K. İşsizlik Türleri, Her Bir İşsizlik Türünün Toplam İşsizlikteki Payı ve Çeşitli Demografik Parametrelerle İlişkisi. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, (45).

Yıldız, S., Alhas, F., Sakal, Ö., & Yıldız, H. (2016). Cam uçurum: Kadın yöneticiler cam tavanı ne zaman aşar?. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 71(4), 1119-1146.

EKLER

EK-1: EKONOMETRİK TAHMİNLEMeye DAİR TABLOLAR

Tablo 10: EKK Tahminleme Sonuçları

Variable	Coefficient	t	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	13.70562	11.26938	1.216182	0.2388	
DO	-7.927404	3.857910	-2.054844	0.0539	
EO	0.096727	0.043104	2.244028	0.0369	
KBGBO	-0.152422	0.069532	-2.192110	0.0410	
D(TA)	0.004828	0.069641	0.069334	0.9454	
DUMMY2003	2.009691	2.102245	0.955974	0.3511	
DUMMY2004	1.688944	1.817435	0.929301	0.3644	
DUMMY2015	-0.991195	0.905118	-1.095101	0.2872	
DUMMY2000	0.141025	2.080368	0.067789	0.9467	
R-squared	0.572206	MDV		0.011786	
Adj. R-squared	0.392082	S.D. dependent var		1.892880	
S.E. of regression	1.475861	Akaike info criterion		3.871451	
SSR	41.38513	Schwarz criterion		4.299660	
		Hannan-Quinn			
Log likelihood	-45.20032	criter.		4.002359	
F-statistic	3.176739	Durbin-Watson stat		2.348549	
Prob(F-statistic)	0.018387				

Tablo 11: Otoregresif Model Sonuçları

Variable	Coefficien		t-Statistic	Prob.*
	t	Std. Error		
D(KIKO(-1))	0.056342	0.179636	0.313646	0.7574
DO	-4.242971	1.459262	-2.907615	0.0094
EO	0.139171	0.047455	2.932682	0.0089
KBGBO	-0.160685	0.077026	-2.086122	0.0515
D(TA)	-0.035436	0.067842	-0.522323	0.6078
DUMMY2003	3.380504	2.112274	1.600410	0.1269
DUMMY2004	2.982774	1.667187	1.789106	0.0904
DUMMY2015	-0.743940	0.890121	-0.835775	0.4142
DUMMY2000	2.825269	1.554082	1.817966	0.0858
R-squared	0.555677	MDV		0.065185
Adj. R-squared	0.358200	S.D. dependent var		1.907325
S.E. of regression	1.528004	Akaike info criterion		3.947003
SSR	42.02631	Schwarz criterion		4.378948
		Hannan-Quinn		
Log likelihood	-44.28454	criter.		4.075443
Durbin-Watson stat	2.270143			

Tablo 12: ARDL Model 1 Gecikmeli Tahminleme Sonuçları

Variable	Coefficien t	Std. Error	t-Statistic	Prob.*
D(KIKO(-1))	-0.595856	0.256975	-2.318732	0.0340
DO	158.5059	52.69785	3.007824	0.0083
DO(-1)	-157.7627	51.09530	-3.087617	0.0071
EO	0.078709	0.043759	1.798685	0.0910
KBGBO	-0.083683	0.068321	-1.224848	0.2384
KBGBO(-1)	-0.184194	0.086449	-2.130678	0.0490
D(TA)	-0.019743	0.056883	-0.347080	0.7331
DUMMY2003	3.628639	1.889278	1.920649	0.0728
DUMMY2004	-1.878822	2.075146	-0.905393	0.3787
DUMMY2015	-1.614671	0.786880	-2.051990	0.0569
DUMMY2000	1.117819	1.427178	0.783237	0.4449
R-squared	0.729272	MDV		0.065185
Adj. R-squared	0.560066	S.D. dependent var		1.907325
S.E. of regression	1.265081	Akaike info criterion		3.599716
SSR	25.60687	Schwarz criterion		4.127649
		Hannan-Quinn		
Log likelihood	-37.59616	criter.		3.756698
Durbin-Watson stat	1.902623			

Tablo 13: ARDL Model 2 Gecikmeli Tahminleme Sonuçları

Variable	Coefficien t	Std. Error	t-Statistic	Prob.*
D(KIKO(-1))	-0.719545	0.417566	-1.723188	0.1085
DO	160.3038	63.24160	2.534784	0.0249
DO(-1)	-159.6176	61.69181	-2.587339	0.0225
EO	0.067936	0.058912	1.153170	0.2696
EO(-1)	0.035811	0.076623	0.467359	0.6480
EO(-2)	-0.024311	0.036993	-0.657167	0.5225
KBGBO	-0.071018	0.077409	-0.917441	0.3756
KBGBO(-1)	-0.180469	0.098104	-1.839560	0.0888
KBGBO(-2)	-0.004198	0.083998	-0.049981	0.9609
D(TA)	-0.010503	0.076330	-0.137604	0.8927
DUMMY2003	3.557774	2.174340	1.636255	0.1258
DUMMY2004	-1.856006	2.814574	-0.659427	0.5211
DUMMY2015	-1.655108	0.880529	-1.879675	0.0828
DUMMY2000	1.362468	1.637446	0.832069	0.4204
R-squared	0.738058	MDV		0.065185
Adj. R-squared	0.476116	S.D. dependent var		1.907325
S.E. of regression	1.380519	Akaike info criterion		3.788945
SSR	24.77582	Schwarz criterion		4.460861
		Hannan-Quinn		
Log likelihood	-37.15076	criter.		3.988741
Durbin-Watson stat	1.905991			

Tablo 14: ARDL Model 3 Gecikmeli Tahminleme Sonuçları

Variable	Coefficient	t	Std. Error	t-Statistic	Prob.*
D(KIKO(-1))	-0.457351	0.149668	-3.055768	0.0223	
DO	106.6324	49.36194	2.160216	0.0741	
DO(-1)	-52.86381	53.44325	-0.989158	0.3608	
DO(-2)	-99.80897	63.07243	-1.582450	0.1646	
DO(-3)	52.45773	42.64739	1.230034	0.2647	
EO	-0.045328	0.049898	-0.908429	0.3987	
EO(-1)	-0.023356	0.026348	-0.886446	0.4095	
EO(-2)	-0.070922	0.016154	-4.390420	0.0046	
KBGBO	-0.017112	0.019632	-0.871618	0.4169	
KBGBO(-1)	-0.104663	0.032450	-3.225314	0.0180	
KBGBO(-2)	-0.081109	0.024817	-3.268315	0.0171	
D(TA)	-0.027514	0.022819	-1.205790	0.2733	
D(TA(-1))	-0.050559	0.048295	-1.046884	0.3355	
D(TA(-2))	0.011718	0.028980	0.404343	0.7000	
D(TA(-3))	-0.050184	0.030622	-1.638809	0.1524	
DUMMY2003	-2.172656	1.347429	-1.612446	0.1580	
DUMMY2004	-3.742140	1.116979	-3.350233	0.0154	
DUMMY2015	0.170802	0.268465	0.636219	0.5481	
DUMMY2000	-3.272574	1.652090	-1.980869	0.0949	
R-squared	0.984480	MDV		0.128000	
Adj. R-squared	0.937922	S.D. dependent var		1.280970	
S.E. of regression	0.319160	Akaike info criterion		0.646635	
SSR	0.611179	Schwarz criterion		1.572981	
		Hannan-Quinn			
Log likelihood	10.91706	criter.		0.903564	
Durbin-Watson stat	2.031575				

Tablo 15: KİKO Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model A)

	t-Statistic	Prob. *
Zivot-Andrews test statistic	-3.262697	0.004678
1% critical value:	-5.34	
5% critical value:	-4.93	
10% critical value:	-4.58	

Tablo 16: KİKO Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model B)

	t-Statistic	Prob. *
Zivot-Andrews test statistic	-5.225190	0.000449
1% critical value:	-4.80	
5% critical value:	-4.42	
10% critical value:	-4.11	

Tablo 17: KİKO Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model C)

	t-Statistic	Prob. *
		0.00057
Zivot-Andrews test statistic	-5.756574	1
1% critical value:	-5.57	
5% critical value:	-5.08	
10% critical value:	-4.82	

Tablo 18: EO Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model A)

	t-Statistic	Prob. *
Zivot-Andrews test statistic	-3.578256	0.000616
1% critical value:	-5.34	
5% critical value:	-4.93	
10% critical value:	-4.58	

Tablo 19: EO Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model B)

	t-Statistic	Prob. *
Zivot-Andrews test statistic	-6.685592	0.002150
1% critical value:	-4.80	
5% critical value:	-4.42	
10% critical value:	-4.11	

Tablo 20: EO Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model C)

	t-Statistic	Prob. *
Zivot-Andrews test statistic	-7.007424	0.000656
1% critical value:	-5.57	
5% critical value:	-5.08	
10% critical value:	-4.82	

Tablo 21: KBGBO Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model A)

	t-Statistic	Prob. *
Zivot-Andrews test statistic	-5.823541	0.099167
1% critical value:	-5.34	
5% critical value:	-4.93	
10% critical value:	-4.58	

Tablo 22: KBGBO Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model B)

	t-Statistic
Zivot-Andrews test statistic	-5.380318
1% critical value:	-4.80
5% critical value:	-4.42
10% critical value:	-4.11

Tablo 23: KBGBO Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model C)

	t-Statistic	Prob. *
Zivot-Andrews test statistic	-5.725377	0.049457
1% critical value:	-5.57	
5% critical value:	-5.08	
10% critical value:	-4.82	

Tablo 24: DO Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model A)

	t-Statistic	Prob. *
Zivot-Andrews test statistic	-3.494435	0.000823
1% critical value:	-5.34	
5% critical value:	-4.93	
10% critical value:	-4.58	

Tablo 25: DO Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model B)

	t-Statistic	Prob. *
Zivot-Andrews test statistic	-6.412915	0.000823
1% critical value:	-4.80	
5% critical value:	-4.42	
10% critical value:	-4.11	

Tablo 26: DO Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model C)

	t-Statistic	Prob. *
Zivot-Andrews test statistic	-4.818320	0.006141
1% critical value:	-5.57	
5% critical value:	-5.08	
10% critical value:	-4.82	

Tablo 27: TA Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model A)

	t-Statistic	Prob. *
Zivot-Andrews test statistic	-4.272588	0.181887
1% critical value:	-5.34	
5% critical value:	-4.93	
10% critical value:	-4.58	

Tablo 28: TA Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model B)

	t-Statistic	Prob. *
Zivot-Andrews test statistic	-4.297675	0.027123
1% critical value:	-4.80	
5% critical value:	-4.42	
10% critical value:	-4.11	

Tablo 29: TA Değişkeni İçin Zivot Andrews Birim Kök Test Sonuçları (Model C)

	t-Statistic	Prob. *
Zivot-Andrews test statistic	-4.371727	0.037214
1% critical value:	-5.57	
5% critical value:	-5.08	
10% critical value:	-4.82	

Tablo 30: KİKO Değişkeni İçin Düzeyde ADF Tahminleme Sonuçları

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-1.421072	0.5577
Test critical values: 1% level	-3.689194	
5% level	-2.971853	
10% level	-2.625121	

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
KIKO(-1)	-0.149874	0.105465	-1.421072	0.1672
C	4.282807	3.025937	1.415365	0.1688
R-squared	0.072073	MDV		0.011786
Adj. R-squared	0.036383	S.D. dependent var		1.892880
S.E. of regression	1.858126	Akaike info criterion		4.145763
SSR	89.76841	Schwarz criterion		4.240920
		Hannan-Quinn		
Log likelihood	-56.04068	criter.		4.174853
F-statistic	2.019445	Durbin-Watson stat		2.016589
Prob(F-statistic)	0.167179			

Tablo 31: KİKO Değişkeni İçin 1. Derece Farkı Alınmış ADF Tahminleme Sonuçları

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-5.590240	0.0001
Test critical values: 1% level	-3.699871	
5% level	-2.976263	
10% level	-2.627420	

Variable	Coefficient	t	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D(KIKO(-1))	-1.100038	0.196778	-5.590240	0.0000	
C	0.065704	0.372415	0.176426	0.8614	
R-squared	0.555562	MDV		0.060000	
Adj. R-squared	0.537784	S.D. dependent var		2.846332	
S.E. of regression	1.935120	Akaike info criterion		4.229403	
SSR	93.61727	Schwarz criterion		4.325391	
		Hannan-Quinn			
Log likelihood	-55.09694	criter.		4.257945	
F-statistic	31.25079	Durbin-Watson stat		1.804208	
Prob(F-statistic)	0.000008				

Tablo 32: DO Değişkeni İçin Düzeyde ADF Tahminleme Sonuçları

			t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic			-5.150414	0.0004
Test critical values: 1% level			-3.769597	
5% level			-3.004861	
10% level			-2.642242	
Variable	Coefficien t	Std. Error	t-Statistic	Prob.
DO(-1)	-0.076396	0.014833	-5.150414	0.0001
D(DO(-1))	-0.202955	0.217825	-0.931738	0.3673
D(DO(-2))	0.288700	0.189014	1.527405	0.1489
D(DO(-3))	0.571343	0.197409	2.894205	0.0118
D(DO(-4))	0.112371	0.208193	0.539742	0.5979
D(DO(-5))	-0.176259	0.168223	-1.047772	0.3125
D(DO(-6))	-0.347373	0.166837	-2.082115	0.0562
C	0.150833	0.029262	5.154609	0.0001
R-squared	0.982429	MDV		0.027273
Adj. R-squared	0.973644	S.D. dependent var		0.018043
S.E. of regression	0.002929	Akaike info criterion		8.552923
SSR	0.000120	Schwarz criterion		8.156180
		Hannan-Quinn		-
Log likelihood	102.0822	criter.		8.459462
F-statistic	111.8268	Durbin-Watson stat		2.011537
Prob(F-statistic)	0.000000			

Tablo 33: EO Değişkeni İçin Düzeyde ADF Tahminleme Sonuçları

		t-Statistic	Prob.*		
Augmented Dickey-Fuller test statistic		-3.179278	0.0340		
Test critical values: 1% level		-3.737853			
5% level		-2.991878			
10% level		-2.635542			
Variable	Coefficient	t	Std. Error	t-Statistic	Prob.
EO(-1)	-0.126598	0.039820	-3.179278	0.0052	
D(EO(-1))	0.196878	0.154401	1.275101	0.2185	
D(EO(-2))	-0.056377	0.092797	-0.607535	0.5511	
D(EO(-3))	0.256152	0.093218	2.747898	0.0132	
D(EO(-4))	0.292104	0.099350	2.940136	0.0088	
C	2.668953	1.643187	1.624254	0.1217	
R-squared	0.632315	MDV		3.080417	
Adj. R-squared	0.530180	S.D. dependent var		7.384768	
S.E. of regression	5.061770	Akaike info criterion		6.293628	
SSR	461.1873	Schwarz criterion		6.588141	
		Hannan-Quinn			
Log likelihood	-69.52353	criter.		6.371762	
F-statistic	6.190991	Durbin-Watson stat		1.371414	
Prob(F-statistic)	0.001660				

Tablo 34: KBGBO Değişkeni İçin Düzeyde ADF Tahminleme Sonuçları

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-5.386572	0.0001
Test critical values: 1% level	-3.689194	
5% level	-2.971853	
10% level	-2.625121	

Variable	Coefficient	t	Std. Error	t-Statistic	Prob.
KBGBO(-1)	-1.051108	0.195135	-5.386572	0.0000	
C	3.197011	1.044962	3.059453	0.0051	
R-squared	0.527403	Mean dependent var		0.019286	
Adjusted R-squared	0.509226	S.D. dependent var		6.514816	
S.E. of regression	4.563970	Akaike info criterion		5.943012	
Sum squared resid	541.5754	Schwarz criterion		6.038170	
		Hannan-Quinn			
Log likelihood	-81.20217	criter.		5.972103	
F-statistic	29.01516	Durbin-Watson stat		1.978498	
Prob(F-statistic)	0.000012				

Tablo 35: TA Değişkeni İçin Düzeyde ADF Tahminleme Sonuçları

		t-Statistic	Prob.*	
Augmented Dickey-Fuller test statistic		1.753726	0.9994	
Test critical values:	1% level	-3.769597		
	5% level	-3.004861		
	10% level	-2.642242		
Variable	Coefficien t	Std. Error	t-Statistic	Prob.
TA(-1)	0.364483	0.207834	1.753726	0.1013
D(TA(-1))	-0.903780	0.244119	-3.702209	0.0024
D(TA(-2))	-1.102709	0.193979	-5.684682	0.0001
D(TA(-3))	-0.969248	0.197369	-4.910842	0.0002
D(TA(-4))	-0.657180	0.154372	-4.257120	0.0008
D(TA(-5))	-0.455911	0.147702	-3.086704	0.0080
D(TA(-6))	-0.251998	0.141918	-1.775666	0.0975
C	-14.94985	10.03876	-1.489213	0.1586
R-squared	0.781408	MDV		0.347273
Adj. R-squared	0.672112	S.D. dependent var		4.858845
S.E. of regression	2.782246	Akaike info criterion		5.159682
SSR	108.3725	Schwarz criterion		5.556425
		Hannan-Quinn		
Log likelihood	-48.75650	criter.		5.253143
F-statistic	7.149474	Durbin-Watson stat		1.793403
Prob(F-statistic)	0.000951			

Tablo 36: TA Değişkeni İçin 1. Derece Farkı Alınmış ADF Tahminleme Sonuçları

		t-Statistic	Prob.*	
Augmented Dickey-Fuller test statistic		-4.847913	0.0006	
Test critical values:	1% level	-3.711457		
	5% level	-2.981038		
	10% level	-2.629906		
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D(TA(-1))	-1.325186	0.273352	-4.847913	0.0001
D(TA(-1),2)	0.371280	0.200241	1.854168	0.0766
C	1.444454	0.983080	1.469315	0.1553
R-squared	0.551197	MDV		0.046923
Adj. R-squared	0.512171	S.D. dependent var		6.844920
S.E. of regression	4.780817	Akaike info criterion		6.075267
SSR	525.6930	Schwarz criterion		6.220432
		Hannan-Quinn		
Log likelihood	-75.97847	criter.		6.117069
F-statistic	14.12374	Durbin-Watson stat		1.993156
Prob(F-statistic)	0.000100			

EK-2: EKONOMETRİK TAHMİNLEMEDE KULLANILAN VERİLER

Tablo 37: Türkiye Kadın İşgücüne Katılım Oranı %

YILLAR	VERİLER
1990	34,04
1991	33,94
1992	32,51
1993	26,6
1994	31,07
1995	30,75
1996	30,38
1997	28,6
1998	29,04
1999	29,77
2000	26,29
2001	26,84
2002	27,55
2003	26,21
2004	23,38
2005	23,3
2006	23,05
2007	23,11
2008	23,99
2009	25,48
2010	27,03
2011	28,32
2012	28,87
2013	30,09
2014	30,23
2015	31,45
2016	32,47
2017	33,53
2018	34,08
2019	34,27

Tablo 38: Türkiye Doğum Oranı %

YILLAR	VERİLER
1991	3.02
1992	2.94
1993	2.87
1994	2.81
1995	2.76
1996	2.71
1997	2.66
1998	2.61
1999	2.56
2000	2.5
2001	2.45
2002	2.4
2003	2.35
2004	2.31
2005	2.27
2006	2.24
2007	2.21
2008	2.19
2009	2.17
2010	2.15
2011	2.14
2012	2.13
2013	2.12
2014	2.11
2015	2.1
2016	2.09
2017	2.08
2018	2.07
2019	2.06

Tablo 39: Türkiye Enflasyon Oranı %

YILLAR	VERİLER
1991	65.98
1992	70.08
1993	66.09
1994	105.21
1995	89.11
1996	80.41
1997	85.67
1998	84.64
1999	64.87
2000	54.92
2001	54.4
2002	44.96
2003	21.6
2004	8.6
2005	8.18
2006	9.6
2007	8.76
2008	10.44
2009	6.25
2010	8.57
2011	6.47
2012	8.89
2013	7.49
2014	8.85
2015	7.67
2016	7.78
2017	11.14
2018	16.33
2019	15.18

Tablo 40: Türkiye Ticari Açıklık Oranı %

YILLAR	VERİLER
1991	30.48
1992	31.74
1993	33.02
1994	41.75
1995	44.24
1996	49.37
1997	54.97
1998	40.40
1999	37.66
2000	42.35
2001	49.87
2002	47.98
2003	46.23
2004	47.34
2005	46.14
2006	48.76
2007	47.85
2008	50.55
2009	46.79
2010	46.69
2011	53.3
2012	52.83
2013	52.53
2014	53.77
2015	51.09
2016	48.33
2017	55.76
2018	62.55
2019	62.61

Tablo 41: Türkiye Kişi başı Gelirin Büyüme Oranı %

YILLAR	VERİLER
1991	-0.97
1992	3.32
1993	5.93
1994	-6.18
1995	6.18
1996	5.69
1997	5.89
1998	0.81
1999	-4.75
2000	5.32
2001	-7.15
2002	4.89
2003	4.25
2004	8.29
2005	7.56
2006	5.62
2007	3.8
2008	-0.38
2009	-6.03
2010	6.92
2011	9.51
2012	3.09
2013	6.66
2014	3.17
2015	4.33
2016	1.64
2017	5.79
2018	1.45
2019	-0.43

TEŞEKKÜR

Bu süreçte desteğini esirgemeyen, her zaman pozitif yaklaşımı ile bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan tez danışmanım Doç. Dr. Burcu Türkcan'a, hayatım boyunca beni destekleyen ve bugün ben olmamı sağlayan annem Leyla Aytun ve babam Ramazan Aytun'a, her zaman yanımda olup beni motive etmek ve yüreklendirmek için elinden gelenin fazlasını yapan yol arkadaşım Bekir Taşkiran'a, destek ve güvenini hiç esirgemeyen sevgili dostlarım Nurseda Nergiz ve Pınar Özkazak'a, destekleri, ilgi ve anlayışlarından dolayı iş arkadaşlarıma ve şirket yönetim kurulu başkanı Metin Taşkiran'a teşekkürü borç bilirim.

ÖZGEÇMİŞ

AD SOYAD: Gamze AYTUN

EĞİTİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bölgesel Kalkınma İktisadı Tezli Yüksek Lisans Programı, 2020-2022.

Lisans, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İ.İ.B.F. İktisat Bölümü, 2016-2020.

YABANCI DİLLER

İngilizce (Amerikan Kültür, Akın Dil)

YAPILAN AKADEMİK KONFERANS SUNUMLARI

Türkiye ve Çin'in Pandemi ile Birlikte Teknolojik Değişime ve Dijitalleşmeye Adapte Olma Süreci, 1. Uluslararası Dijital İşletme, Yönetim ve Ekonomi Kongresi. 8-9 Ekim 2021.

İşgücü Piyasalarında Cinsiyet Eşitsizliği: Kapsamlı Bir Literatür Araştırması, 1. Uluslararası Ege Sosyal Bilimler Lisansüstü Öğrenci Kongresi. 1-3 Haziran 2022.

YAYINLANAN ÇALIŞMALAR

Industry 4.0 and Automotive Industry in Turkey, Automotive Exports, s. 78, Ağustos 2021.

Türkiye'nin İhracat İstatistiklerinde Halı Sektörünün Yeri, Decor Carpet Furniture and Interior Design, s.22, Ağustos-Eylül, 2021.

Andemariam, A., Tekin, D. Kayacan, M., Türkcan, B., Aytun, G. (2021), Ekonomik Karmaşıklık ve Döngüsel Ekonomi: Türkiye için Çıkarımlar. İktisat ve Toplum Dergisi, Sayı: 129.